

TARTU ÜLIKOOL
FILOSOOFIATEADUSKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT
ÜLDKEELETEADUSE OSAKOND

David Ogren

OBJEKTI KÄÄNDEVALIK *da*-INFINITIIVIGA KONSTRUKTSIOONIDES

Magistritöö

Juhendaja professor Helle Metslang

TARTU 2013

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Teoreetiline taust	6
1.1. Objekti vormivaheldusest	6
1.2. Keskset mõisted	8
1.2.1. Konstruktsioon	8
1.2.2. Aspekt	9
1.2.3. Korduvus/ühekordsus	11
1.2.4. Verbi kategooriad	12
1.2.5. Nimisõna fraasi omadused	13
1.3. Infiniitsed konstruktsioonid	14
1.3.1. Käändevalik infiniitsetes konstruktsioonides	14
1.3.2. Vaadeldavad konstruktsioonid	16
2. Materjal ja meetod	18
3. Otstarbelause konstruktsioon	20
3.1. Vaadeldavad verbid	21
3.2. Partsiaal- ja totaalobjekti sagedus	23
3.3. Partsiaalobjekti kasutamist mõjutavad tegurid	24
4. Hinnangu konstruktsioon	28
4.1. Omadussõna mõju käändevalikule	28
4.2. Sõnajärg	31
4.3. Infostruktuur	33
4.4. Lause keskel paikneva objekti kääne	36
5. Objekti konstruktsioon	40
5.1. Vaadeldavad verbiühendid ning üldised tulemused	41
5.2. Modaalkonstruktsioon ja võimaldamis-kohustamiskonstruktsioon	42
5.3. Soovimis-kavatsemiskonstruktsioon	45
5.3.1. Korduvus/ühekordsus	45
5.3.2. Finiitverb	46
5.3.3. Grammatiline aeg	54
5.3.4. Sõnajärg	57
5.3.5. Tingimus või kahtlus implitseeritud eituse ilminguna	58
6. Järeltäiendikonstruktsioon	62
7. Translatiivadverbiaaliga konstruktsioon	69

Kokkuvõte	72
Kirjandus	79
Object case in Estonian <i>da</i>-infinitive constructions. Summary	82

Sissejuhatus

Käesoleva uurimuse eesmärk on pakkuda ülevaade objekti käändevalikust eesti keele infiniitsetes konstruktsioonides, täpsemalt *da*-infinitiivi sisaldavates konstruktsioonides, mille puhul on aspekti kategooriat verbivormi infiniitsuse tõttu raske määratleda. Senini ei ole eesti keele objekti kääned infiniitsetes konstruktsioonides põhjalikult uuritud. Käändevalikut on küll püütud seletada samade põhimõtete järgi, mis kehtivad finiidlausetes, kuid käändevalikut mõjutavad konstruktsioonispetsiifilised tegurid on jäänud uurimata. Siinses töös analüüsitakse objekti käände varieerumist erinevates *da*-infinitiiviga konstruktsioonides ning pakutakse sellele varieerumisele seletusi. Uurimust juhtivaks hüpoteesiks on see, et kuigi varieerumine sõltub osaliselt üldistest teguritest, mis kehtivad kõikides infiniitsetes konstruktsioonides (ja võib-olla ka finiidse verbivormiga lausetes), on olemas ka konstruktsioonispetsiifilised mõjurid või tendentsid, mida ei ole võimalik taandada keele kui terviku kohta kehtivatele põhimõtetele.

Analüüs põhineb Tartu Ülikooli kirjakeele korpuse materjalil (põhiliselt Eesti Päevalehe ja Postimehe allkorpustel). Analüüsi teoreetiliseks lähtekohaks on konstruktsioonigrammatika, mis käsitleb konstruktsioone eraldi keeleliste üksustena, millel on oma reeglid ja tendentsid. Uuritavate konstruktsioonide liigitamisel ja kirjeldamisel toetutakse Pille Penjami (2008) uurimusele eesti keele infiniitkonstruktsioonidest.

Töö analüüsiosa koosneb viiest peatükist (ptk 3–7), millest igaüks on pühendatud ühele infiniitkonstruktsioonile. Iga konstruktsiooni puhul vaadeldakse hulka käändevalikut mõjutavaid tegureid ning arutletakse korpuseandmetest selgunud tendentside võimalike seletuste üle, pakkudes ja hinnates erinevaid hüpoteese. Töö lõpuosas võetakse kõikide konstruktsioonide analüüsitulemused kokku, pöörates erilist tähelepanu konstruktsioonidevahelistele sarnasustele ja erinevustele.

Töö on üles ehitatud avastusliku struktuuri põhimõttel, mille eesmärk on teha mõttekäik lihtsamini jälgitavaks. Suurte andmehulkade korraga esitamise asemel on tulemused esile toodud väikeste tabelite kaupa, vastuseks analüüsi käigus tekkinud konkreetsetele küsimustele.

1. Teoreetiline taust

1.1. Objekti vormivaheldusest

Üks läänemeresoome keelte erijooni on partsiaal- ja totaalobjekti vastandus, mis avaldub objekti käändevormis. Objekti käändevalikut mõjutavad sellised tegurid nagu aspekt, lausetüüp ning lause põhielementide semantilised omadused. Partsiaalobjekt ehk osasihitis on alati osastavas käändes, seevastu totaalobjekt ehk täissihitis võib olla nii nimetavas kui ka omastavas käändes.

Eesti keele sihitise kääne on olnud pikka aega populaarne uurimisobjekt. Seda on käsitlenud teiste hulgas Johannes Aavik (1936), Karl Kont (1963), Valter Tauli (1968), Karl Mihkla jt (1974), Henno Rajandi ja Helle Metslang (1979), Ants Pihlak (1985) ning Anne Tamm (2004). Objekti käände põhireeglid tuuakse esile ka EKGs (1993) ja EKKs (2009). Terminoloogia, mida autorid kasutavad, on küll erinev, kuid kõik rõhutavad, et käändevalik sõltub nii objektist kui ka verbist. Selleks, et kasutada totaalobjekti, peab tegevus olema mõeldud lõpuleviiduna või lõpuleviidavana ning puudutama objekti tervikuna. Näiteks Mihkla jt kirjeldavad käändevalikut mõjutavaid kriteeriume järgmiselt:

1. kas sihitise põhisõnaks oleva verbi tegevus on mõtestatud lõpetatu ja tulemuslikuna või jätkuva ja tulemusetuna;
2. kas põhisõna tegevus haarab tegevusobjekti tervikuna või osaliselt;
3. kas lause on jaatav või eitav (Mihkla jt 1974: 146).

Kuna teine kriteerium hõlmab sisuliselt kolmandat (eitavas lauses ei haara põhisõna tegevus tegevusobjekti üldse), võib pidada totaal- ja partsiaalobjekti vastandust kahest muutujast sõltuvaks.

Ka „Eesti keele grammatika“ (1993) pakub välja kahekriteeriumilise süsteemi, kuid selle erinevusega, et nii verbi kui ka objekti puhul on oluline ühesugune parameeter, nimelt (mitte)piiritletus. EKG järgi sõltub objekti totaalsus/partsiaalsus järgmistest teguritest: „1. tegevuse piiritletus (tulemuslikkus ehk resultatiivsus või lõpetatus ehk perfektiiivsus) või mittepiiritletus (tegevus on tulemuse või lõpetatuse seisukohast ebamäärane); 2.

objektieseme kvantitatiivne piiritletus või mittepiiritletus“ (EKG II: 51–52). Totaalobjekt esineb ainult sel juhul, kui nii tegevus kui ka objekt on piiritletud, muul juhul kasutatakse partsiaalobjekti. Sageli väljendub tegevuse tulemuslikkus või piiritletus perfektivsuspartikli kaudu (vrd *ta luges raamatut* ja *ta luges raamatu läbi*). Kõige levinum perfektivsuspartikkel on *ära*, kuid selles funktsioonis esinevad ka määrsõnad *maha*, *otsa*, *täis*, *valmis*, *välja* jt (EKG II: 21). Tavalises lihtlauses, kvantitatiivselt piiritletud objekti puhul ning perfektivsuspartikli puudumisel, väljendab objekti kääne üheselt tegevuse piiritletust või piiritlematust:

- 1) Ema küpsetab *koogi*.
- 2) Ema küpsetab *kooki*.

Esimese lause totaalobjekt väljendab seda, et kook saab valmis ehk tegevus viiakse lõpuni, kuid teises lauses lihtsalt kirjeldatakse tegevust selle võimalikule lõpule viitamata.

Objekti käände traditsioonilised käsitlused põhinevad finiiitse verbivormiga lausetel. Ka infiniitsetes konstruktsioonides sõltub objekti kääne tegevuse tulemuslikkusest ja selle objektile avaldatud mõju totaalsusest (Tauli 1980: 50), kuid nende põhimõtete rakendamine infiniitsetes konstruktsioonides võib olla väga problemaatiline. Tegevuse piiritletuse/piiritlematuse või tulemuslikkuse/tulemusetuse üle on palju raskem otsustada infiniitsete konstruktsioonide puhul, milles võib aspekti subjektiivselt tõlgendada (kuna infiniitiivid ei kannu mingisugust ajalist informatsiooni) ning seepärast ei allu objekti käändevalik selgele reeglipärale. Korpusepäringust saab ohtralt näiteid infiniitkonstruktsioonidest, kus totaal- ja partsiaalobjekt vahelduvad ilma selge põhjuseta:

- 3) Aju peab natuke pingutama, et leida *sobiv projekt ja kontseptsioon*. (EE)
- 4) Valge Maja avalike suhete osakond pingutab, et leida *mõnd sobivat kangelast*. (EE)

Leidma on resultatiivne ehk tulemuslik verb, mis üldiselt nõuab totaalobjekti käändevormi (*ta leidis sobiva projekti ja kontseptsiooni, avalike suhete osakond leiab mõne sobiva kangelase*). Seetõttu, arvestades ka objekti piiritletust, on selge, et partsiaalobjekti esinemine lauses 4 on tingitud (vähemalt osaliselt) selle põhiverbi infiniitsusest. Lause 3 aga illustreerib, et infiniitne põhiverb iseenesest ei tingi partsiaalobjekti kasutamist. Üheks

võimalikuks seletuseks võiks pakkuda, et sellistel juhtudel ei sõltu objekti käändevalik mitte infiniitse kõrvallause, vaid pealause semantikast. Lause 3 on aspekti suhtes ebamäärane või neutraalne, teisisõnu pole selge, kas pingutamine on mõeldud imperfektiivse või perfektiivsena. Lauses 4 on imperfektiivne aspekt selgelt näha, kuna verb *pingutama* esineb oleviku vormis. Lause 5 on küll sama selgelt imperfektiivne kui lause 4, kuid selles esineb ikkagi totaalobjekt:

5) Saksamaa pingutab, et leida viis Kreeka väljaaitamiseks praegusest kriisist.

(www.ap3.ee)

Millega siis seletada sellist varieerumist? Kindlasti ei ole tegemist lihtsalt vaba varieerumisega. Partsiaal- ja totaalobjektide esinemissagedus varieerub oluliselt nii konstruktsiooniti kui ka verbiti. Arvestades käändevaliku olulist rolli aspekti väljendamisel finiiitsetes lausetes, tundub ebatõenäoline, et isegi sama põhiverbiga samas infiniitsetes konstruktsioonides leiduv varieerumine võiks olla tähendusetu. Siinses töös proovitakse leida seletusi infiniitsetes konstruktsioonides leiduvale käändevaliku varieerumisele ning seeläbi selgusele jõuda, mida täpselt sellistes konstruktsioonides käändevaliku kaudu väljendatakse.

1.2. Kesksed mõisted

Käesolev töö on kirjeldav ja empiiriline. Selle eesmärk ei ole hinnata või edendada ühtegi konkreetset teooriat, vaid pigem kirjeldada *da*-infinitiiviga konstruktsioonides esineva objekti käände varieerumist ning püüda leida varieerumisele seletusi. Seega ei põhine siinses töös esitatud järeldused ühel konkreetisel teoreetilisel alusel, vaid hoopis kogutud korpuseandmetel ning nendele rakendatud elementaarsel loogikal. Siiski tuleb enne üksikasjalikumasse analüüsi süvenemist lahti seletada mõned kesksed mõisted.

1.2.1. Konstruktsioon

Konstruktsioon on süntaktiline mall, mille ulatus võib varieeruda lühikesest fraasist terve lauseni. Konstruktsioonigrammatika teooria järgi on konstruktsioon eraldi keeleline üksus, mille morfosüntaktilised piirangud ei ole taandatavad üldistele (kogu keele kohta

kehtivatele) grammatilistele reeglitele (Sahkai 2005: 806). Selle taandamatuse tõttu on konstruktsioonid ühtlasi keele põhilised grammatilised üksused ning konstruktsioonigrammatika ei postuleeri konstruktsioonidest madalamate süntaktiliste tasandite olemasolu (Goldberg 2003: 219). Kui semantika tasandil võib rääkida kinnistunud väljenditest, mille tähendus või kasutusala ei ole neid moodustavate sõnade tähenduste põhjal ennustatav, siis süntaksi tasandil on sellisteks ebareeglipäraselt käituvateks üksusteks konstruktsioonid. Selles töös lähtutaksegi eeldusest, et erinevate *da*-infinitiiviga konstruktsioonide puhul võivad objekti käändevalikut mõjutada erinevad tegurid. Samuti on oluline, et konstruktsioonid ei ole iseseisvad, vaid on omavahel hierarhilistes suhetes. Goldberg (2003) kirjutab, et „keelespetsiifilisi konstruktsioonidevahelisi üldistusi kirjeldatakse pärilushierarhiate abil“. Seega võib oletada, et käändevaliku tegemisel arvestatavad kriteeriumid kattuvad erinevates konstruktsioonides väiksemal või suuremal määral.

1.2.2. Aspekt

Teine keskne mõiste, mis kerkib üles eesti või teiste läänemeresoome keelte objekti käände analüüsis, on **aspekt**. Aspekti mitmekülgsuse tõttu on selle määratlusi umbes sama palju kui selle uurijaid. Ants Pihlaku (1985a) järgi näitab aspekt „eelkõige seda, kuidas kulgeb ja kuidas paigutub ajas verbi tegevus“. Aspekti all rõhutab Pihlak vastandust kursiivse ja terminatiivse tegevuse vahel:

„Aspektuaalsed tähendused, alates aspekti kui kategooria üldtähendusest (tegevuse piiritletus ajas/tegevus piiritlematus ajas) ja lõpetades konkreetsete aspektuaalsete tähendustega (tegevuse algus, katkestatus, lõpp, lühidus, pikaajalisus, intensiivsus, vähehaavalisus, mitmekordsus, tavapärasus jt. tegevuse ajas kulgemise iseärasused) baseeruvad kursiivsusel ja terminatiivsusel. Seega on kursiivsus ja terminatiivsus (teiste sõnadega: tegevuse suunitlematus/suunitletus sisemise piiri saavutamiseks) aspektuaalsuse põhimõisted.“ (Pihlak 1985b: 149)

Natuke üldistades võib öelda, et aspekti mõiste hõlmab kõiki verbifraasi kaudu väljendatud tegevuse või seisundi ajalisi omadusi, välja arvatud tempus ise. Bernard Comrie (1976: 5) ja Östen Dahli (1985: 25) järgi seisneb aspekti ja tempuse vaheline

erinevus selles, et aspekt ei ole seotud situatsiooni ajahetke teise ajahetkega seostamisega, vaid puudutab situatsiooni sisemist ajalist struktuuri. Vastandus toimub situatsioonisisese (aspekti) ning situatsioonivälise (tempuse) aja vahel.

Kõige tavalisem aspektivastandus on perfektiiivne/imperfektiivne ehk lõpetatud/lõpetamata, kuid aspekti alla kuuluvatena käsitletakse paljusid muidki omadusi, nagu kestvus/hetkelisus, iteratiivsus, habituaalsus, teelisuus (lõpuleviidavus), tulemuslikkus/tulemusetus, piiritletus/piiritlematus jms. Seega on aspekt üsna lai mõiste, mis seostub verbi tegevuslaadi, süntaksi, semantika, morfoloogia ja pragmaatikaga (Askonen 2001: 48).

Aspekti peetakse sageli verbi omaduseks, kuid arvestades seda, et läänemeresoome keeltes leiab aspekt morfoloogilist väljendust enamasti objekti käändevormis (mitte verbivormis), on õigem rääkida aspektist kui terve lause või osalause (või lihtsalt situatsiooni) omadusest, nagu on tõdenud ka Sulkala (1996). Mati Erelt (2013) jagab aspekti kolmeks allkategoriaals: piiritlusaspekt, faasiapekt ja kvantitatiivne aspekt. Esimene neist hõlmab situatsiooni perfektiiivsust ja resultatiivsust, teine näitab situatsiooni paiknemist ajas vaatlushetke suhtes ning kolmas näitab situatsiooni korduvust – kas situatsioon on korduv või ühekordne ning, kui see kordub, siis milliste vaheaegadega (Erelt 2013: 71–88). Kuna verbi infiniitvormid sisaldavad vähem aspektilist informatsiooni kui pöördvormid, on käesolevas töös eriti oluline vaadelda aspekti terve lause tasandil ning otsida selle väljendusi mujalt kui verbivormist.

Kuigi aspekt väljendub sageli objekti käändevormis, tuleb hoiduda ületähtsustamast selle rolli käändevalikul. Üks põhjus on seotud sellega, et siinses töös vaadeldavates konstruktsioonides (st infiniitkonstruktsioonides) on aspekt palju hägusam, kui see on finiitlauses. Teine põhjus on see, et eesti keeles on võimalus väljendada aspekti objekti käände kaudu suhteliselt piiratud. Nagu ütleb Pihlak (1985b: 150):

„Keelematerjal osutab siiski, et eesti keeles on objektikäandel aspektuaalsuse näitamisel võrdlemisi väike osa. Eesti keeles on rohkesti transitiivseid verbe, mis ei esine aktuaalses, s.o. praegu vaataja silma all toimivas olevikus (*“Vaadake, ma solvan praegu oma õde”) ja peaksid seega kuuluma terminatiivsete verbide klassi

perfectiva tantum. Sellele vaatamata väljendavad nad *nud*-liitajas lõpetatud määratlemata tegevust (“ta on õde solvanud”) nagu kursiivsed verbidki. Eesti keele spetsiifika ei võimalda nende verbide tegevust *nud*-liitajas tõlgendada resultatiivsena, sest nad nõuavad partitiivset sihitist. Objektikäände võimetusest aspekti väljendada räägib näiteks asjaolu, et “asja/aine” suhtes kõikuva konsistentsiga objekti (*tellis seapraadi/seaprae*) ja “komplekti/juhusliku hulga” suhtes kõikuva konsistentsiga objekti (“Detektiiv leidis telefoniturult retsidivisti sõrmejäljed/sõrmejälgi”) kasutamine on tihti juhuslik ning ettenähtamatu: ei tasu oletada, et totaalobjekt viitab seaprae portsjonile või kõigi kümne sõrme jälgedele.“

Teiste sõnadega, seost objekti käände ja aspekti vahel on raske isoleerida, kuna objekti käände kaudu väljendatakse palju muid asju peale aspekti. Käändevaliku varieerumisele seletuste otsimisel on seda tähtis meeles pidada.

1.2.3. Korduvus/ühekordsus

Lause tasandil toimivatest aspektilistest omadustest väärrib erilist tähelepanu üks vastandus, millele on raske leida sobivat nimetust. See vastandus puudutab korduvaid situatsioone ja üksikjuhtumeid, nt *Koduostja soovib oma raha eest parimat eluruumi leida* (üldine või korduv situatsioon) ja *Toomas soovib välismaale õppima minna* (üksikjuhtum). Nagu nendest näidetest paistab, on kõnealune tunnus sageli seotud agendi (mitte)spetsiifilisusega, kuid absoluutset seost nende vahel ei ole. Karl Kont (1963) on kirjeldanud seda vastandust terminitega *määratud/määramata* ning *konkreetne/mittekonkreetne tegevus*, kuid lähtudes sellest, et definiitsus ja konkreetsus on pigem nimisõna kui verbifraasi omadused, on selles töös otsustatud rääkida **situatsiooni korduvusest**, kasutades termineid *korduv situatsioon* ja *ühekordne situatsioon*. Seejuures on oluline rõhutada, et korduvate situatsioonide all mõistetakse nii iteratiivset tegevust (sama teo korduv sooritamine sama agendi poolt) kui ka erinevate agentidega korduvaid situatsioone (nt *Eelmisel aastal soovis Eestist pelgupaika leida 500 inimest*, mida käsitletakse selle määratluse järgi ühe situatsiooni 500 kordusena). Sama situatsiooni erinevate osalistega esinemise kohta on kasutatud ka terminit *distributiivsus* (Erelt 2013: 88–89).

Kuna verbi enda semantika mängib suurt rolli objekti käände valikul, on vaja verbe liigitada erinevate semantiliste tunnuste järgi, et avastada võimalikke süstemaatilisi mõjusid. Verbe on võimalik liigitada lõpmatute kriteeriumite järgi. Siinses töös tuuakse esile ainult mõned põhilised vastandused, mida on kasutatud uuritavate verbide valimisel ning mille tähtsus (või tähtsusetus) selgub analüüsi käigus.

1.2.4. Verbi kategooriad

Üks traditsiooniline eristus jagab verbid kolme rühma: **partitiivverbideks**, **aspektverbideks** ja **perfektiivverbideks** (EKG II: 49–51). Aspektverbideks nimetatakse selliseid verbe, mis võivad vabalt seostuda nii totaal- kui partsiaalobjektiga ning mille perfektiivsust/imperfektiivsust väljendatakse objekti käändes, seevastu perfektiivverbid nõuavad reeglina totaalobjekti. Piir aspekt- ja perfektiivverbide vahel ei ole aga absoluutne, kuna teatud kontekstides saavad perfektiivseteks liigitatud verbid esineda koos partsiaalobjektiga (Vaiss 2004: 41–45) ning üheks selliseks verbivormiks, mis seda võimaldab, ongi *da*-infinitiiv. Seega sobivad *da*-infinitiiviga konstruktsioonis esineva objekti käände uurimusse nii aspekt- kui ka perfektiivverbid. Partitiivverbid loomulikult ei sobi, kuna nende puhul sõltub objekti kääne ainult perfektiivsuspartikli või tulemuslikkusele osutava määruse olemasolust.

Teine kriteerium, mille järgi verbe liigitada, on tegevuse suhe tegevusobjektiga. Objektile on kaks põhitüüpi: **suunaobjekt** ja **tulemusobjekt** (Kont 1963: 10). Suunaobjekt väljendab juba olemasolevat asja, millele verbi tegevus on suunatud, nagu näiteks *sööb kooki*, *loeb raamatut*. Tulemusobjektiks nimetatakse sellist objekti, mis tekib verbi tegevuse tulemusena, nt *küpsetab kooki*, *kirjutab raamatut*. Eristatud on ka sisaldusobjekti, mille tähendus sisaldub verbi enda tähenduses (*jookseb jooksu*, *joob jooki*), kuid kuna kõik sisaldusobjektid on võimalik liigitada kas suuna- või tulemusobjektiks, pole põhjust neid käsitleda eraldi tüübina. Mõne verbi puhul sõltub objektitüüp objektist endast (*kokk keetis liha/suppi*), aga siiski on võimalik eristada prototüüpseid suunaobjektiga seotud verbe prototüüpsetest tulemusobjektiga seotud verbidest (EKG II: 48–49).

Kolmas ja objekti käändevaliku seisukohalt arvatavasti olulisim kriteerium, kuna see on otseselt seotud aspektiga, on verbi *Aktionsart* ehk **tegevuslaad**. Zeno Vendleri

klassikalises mudelis eristatakse nelja verbiklassi: seisundid (*states*), tegevused (*actions*), sooritused (*accomplishments*) ja saavutused (*achievements*) (Vendler 1967: 106). Esimesed kaks klassi saab objekti käände uurimusest välja jätta, kuna nad on oma olemuselt ateelised (mitte lõpuleviidavad) ja ei nõua seega kunagi totaalobjekti. Huvipakkuvad kategooriad objekti käände seisukohalt on seega sooritused ja saavutused, mis erinevad teineteisest selle poolest, et saavutusverbid kirjeldavad hetkelist tegevust, sooritusverbid aga kestvat tegevust. Ebamääraste, segadust tekitavate terminite *sooritus* ja *saavutus* asemel kasutatakse käesolevas töös nende sünonüümidenä ühemõttelisi termineid *momentaanne* (hetkeline) ja *duratiivne* (kestev).

1.2.5. Nimisõnafraasi omadused

Lisaks verbi enda semantikale on olemas palju teisi tegureid, mis võivad mõjutada objekti käändevalikut. Mõned neist mängivad olulist rolli ka finiiitsetes konstruktsioonides esinevate objektide käändevalikul, teised aga omavad suuremat tähtsust just infiniitsetes konstruktsioonides. Üks noomenite põhilistest tunnustest on **definiitsus/indefiniitsus** ehk määratus/määramatus. Oma olemuselt väljendab osastav käände ebamäärasemat objekti kui seda teevad totaalobjekti käanded, ja see ebamäärasus võib olla rohkem kui ainult kvantitatiivne. Taulli (1968: 220) väidab, et objekt on „sisulise definiitsuse suhtes“ neutraalne, osutades, et ka indefiniitsed nimisõnafraasid võivad esineda totaalobjekti käändes (*Ta ostis uue jalgratta*), kuid see tõestab ainult seda, et seos definiitsuse ja käändevaliku vahel ei ole absoluutne, mis ei välista võimalust, et mingi nõrgem seos on olemas. Rajandi ja Metslang (1979: 42–43) on näidanud, et kui objekt kuulub semantiliselt kategooriasse „aine“ või „juhuslik hulk“, sõltub objekti käände noomeni määramatusest-määratusest. Määramatu objekt on alati partitiivis, kuid määratud objekti puhul on võimalik ka totaalobjekt (sõltudes siis verbi aspektist). Partsiaalobjekti seos indefiniitsusega paistab välja ka tugiverbiühendites.

Tugiverbiühendiks nimetatakse verbi ja nimisõna ühendit, milles nimisõna toimib pigem verbi osana kui täisväärtusliku nimisõnana, näiteks *tööd tegema*, *vahet tegema*, *valikut tegema* jne (Muischnek 2006: 20). Kuigi paljude tugiverbiühendite puhul toimib aspektivastandus, mis väljendub objekti käändes (vrd *pidas kõnet* ja *pidas kõne*), on ka

olemas tugiverbiühendid, milles isegi perfektivse aspekti korral esineb partsiaalobjekt, näiteks *võttis istet, leidis aset, andis märku* jne (Kont 1963: 69–70; Tauli 1980: 53–54). Sellistes väljendites on tegemist küll fraseologismidega, mille puhul osastava käände tähendus on taandunud, kuid asjaolu, et need väljendid on kinnistunud just osastavalise objektiga, osutab indefiniitsuse tähtsusele objekti käändevaliku seisukohalt.

Analoogiliselt tuleb vaadelda ka objekti **spetsiifilisust/mittespetiifilisust** ning **abstraktsust/konkreetsust**. Enamikul juhtudel langevad tunnused *definiitne* ja *spetsiifiline* üksteisega kokku, kuid ei saa välistada, et definiitsed mittespetiifilised objektid (ehk sellised noomenid, mis on unikaalsed, kuigi nende täpne identiteet pole teada) käituksid erinevat moodi. Intuitiivselt võiks oletada, et abstraktsed objektid esinevad osastavas käändes sagedamini kui konkreetsed objektid, kuna viimased eksisteerivad ruumis ja on seega selgemini (nähtavalt) piiritletud.

1.3. Infiniitsed konstruktsioonid

1.3.1. Käändevalik infiniitsetes konstruktsioonides

Juba aastal 1963 kirjutas Karl Kont uurimuses „Käändsõnaline objekt läänemeresoome keeltes“ ka objekti käände varieerumisest *da*-infinitiiviga fraasides. Rääkides impersonaalsetest modaalse tähendusega lausetest, nagu *see tuleb külma kätte panna* või *on tarvis ainult üks sõna ütelda*, osutab Kont mõne infiniitse konstruktsiooni ähmasele lauseliikmelisusele: „Käesoleval juhul on eesti keeles piir objekti ja subjekti vahel väga kõikuv. .. Ainsuse nominatiivi puhul sama laadi väljendites ei saa me kindlalt väita ei subjekti ega objekti esinemist, sest puudub vormiline kriteerium. Objekti poolt kõneleb asjaolu, et enamikul juhtudel saab kõne alla tulla totaalse ja partsiaalse vastandamine“ (Kont 1963: 169). Teiste sõnadega, kuna sellistes lausetes puudub eksplitsiitne agent ning patsient esineb käändes, mis ei viita selle üheks või teiseks lauseliikmeks olemisele, jääb ebaselgeks, kas patsient on selles lauses subjekt või objekt. Kont seletab ka seda, et infiniitse fraasi lauseliikmelisus ei määra selle objekti käänet: „ainsuse nominatiivi kujulist totaalobjekti nõudva t-lise infinitiivi põhisõnaks olev noomen ei tarvitse esineda lauses

ainult aluse või selle laiendi funktsioonis, vaid see võib olla ka mõneks muuks lauseliikmeks“ (Kont 1963: 176). Näiteks otstarbelausekonstruktsioonis (vrd käesoleva töö osa 4) võib *da*-infinitiivi objekt vabalt esineda nimetavas käändes, kuigi see kuulub predikaadi koosseisu (nt *ta läheb linna, et osta uus auto*). Partsiaal- või totaalobjekti esinemise võimalikkust ei saa siis määrata üldiste süntaktiliste kriteeriumite järgi. Samas võib objekti käändevalik toimuda erinevates konstruktsioonides erinevate põhimõtete järgi, mistõttu tuleb analüüsida erinevaid infinitiivkonstruktsioone eraldi ja püüda välja selgitada, kas konstruktsioonid ise võivad ehk määrata nendes esinevate objektide totaalsust või partsiaalsust.

Objekti käändevormi varieerumist eesti keele *da*-infinitiiviga konstruktsioonides on uuritud suhteliselt vähe. Karl Mihkla jt (1974: 162) osutavad käändevaliku võimalikule varieerumisele: „*da*-tegevusnimega seostuvate verbidega, nagu *jõudma, kavatsema, laskma, lubama, soovima, suutma, tahtma, tohtima* jt, võib esineda nii osa- kui ka täissihitis: vrd *soovin osta seda raamatut ~ soovin osta selle raamatu*.“ Sellest hoolimata on nad seisukohal, et käändevaliku põhireeglistik jääb infiniitsetes konstruktsioonides samasuguseks kui finiiitlausetes:

„Seega kasutatakse täissihitist, kui kogu sõnaühendiga väljendatud jaatav tegevus on mõtestatud lõpetatuna või lõpetatavana (tulemuslikuna), millega kaasneb jaotatava tegevusobjekti korral viimase hõlmamine tegevusse tervikuna. .. Osasihitis aga esineb juhtudel, kui kogu sõnaühendiga märgitud tegevus on mõtestatud jätkuvana, korduvana või tulemusetuna, kui tegevus haarab objekti osaliselt või lause on eitav.“ (Mihkla jt 1974: 162–163)

Mihkla jt toovad mängu ka tegevuse „konkreetsuse“ mõiste, mis sarnaneb mõnel määral siinses töös kirjeldatud situatsiooni korduvuse/ühekordsuse vastandusega:

„Kui peetakse eeskätt silmas *da*-infinitiivis avaldatud tegevust, mille teostamiseks on konkreetne soov või kavatsus, kasutatakse täissihitist. Näit. *Kolhoos kavatseb kevadel uue mootorpaadi osta. Tahan puhkuse ajal väikese matka ette võtta*. Kui aga tõstetakse esile esmajoones öeldisverbis avaldatud tegevust ja räägitakse millegi teostamisest üldse, siis kasutatakse osasihitist. Näit. *Kolhoos*

kavatseb kevadel uut mootorpaati osta. Tahan puhkuse ajal väikest matka ette võtta.“ (Mihkla jt 1974: 163)

Nagu Mihkla enda näited osutavad (milles paarilised erinevad teineteisest ainult objekti käändevormi poolest ning ei ole ühtegi süstemaatiliselt sedastatavat tegurit, mis võiks põhjustada käändevaliku varieerumist), on seda vastandust aga raske rakendada. Sellest ei ole palju abi varieerumise seletamisel, kuna tegemist on puhtalt subjektiivse tõlgendusega ning on võimatu tõestada, et ühes lauses peetakse eeskätt silmas konkreetset soovi ja teises lauses millegi teostamist üldse.

1.3.2. Vaadeldavad konstruktsioonid

Pille Penjami väitekirj „Eesti kirjakeele *da-* ja *ma-*infinitiiviga konstruktsioonid“ (2008) pakub põhjalikku ülevaadet infiniitsetest konstruktsioonidest, liigitades neid nende süntaktilise rolli, struktuuri ja funktsiooni järgi. Objektiga *da-*infinitiivi konstruktsioonid võivad esineda paljudes erinevates süntaktilistes rollides, nagu lausetes 6–10:

- 6) On raske *leida head söögikohta*. (subjekt)
- 7) Ma tahan *uut autot osta*. (objekt)
- 8) Nüüd on *hilja koostada plaane*. (adverbiaal)
- 9) Igaühel on *õigus saada haridust*. (atribuut)
- 10) Kuidas *leida motivatsiooni?* (iseseisev predikaat)

Iga süntaktilise rolli alla on liigitatud palju konstruktsioone, mis erinevad teineteisest oma argumendistruktuuri poolest. Käesolevas töös analüüsitakse objekti käändevalikut viies konstruktsioonis, milleks on:

1. Otstarbelausekonstruktsioon – *et* + VP (nt *läheb metsa, et tappa hirv*)
2. Hinnangukonstruktsioon – OLEMA + Adj + VP (nt *tema kontorit on lihtne leida*)
3. Objektikonstruktsioon – VP ise objekti rollis
 - a. Soovimis-kavatsemiskonstruktsioon (nt *ta soovib leida elukaaslase*)
 - b. Modaalkonstruktsioon (nt *ma võin leida teise raamatu*)
 - c. Võimaldamis-kohustamiskonstruktsioon (nt *ta soovitas mul leida uue korteri*)

4. Järeltäiendikonstruktsioon – VP laiendab NP-d (nt *tegi ettepaneku uus parkla ehitada*)
5. Translatiivadverbiaaliga konstruktsioon – NP-ks + OLEMA + VP (*tema ülesandeks on kirjutada ülevaade infiniitkonstruktsioonidest*)

Vaadeldavad konstruktsioonid on valitud nende kõrge esinemissageduse ning omavaheliste struktuursete erinevuste tõttu. Eesmärgiks on pakkuda võimalikult laiahaardeline ülevaade infiniitkonstruktsioonidest, vaatlemaks objekti käändevalikut erinevates süntaktilistes ja semantilistes ümbrustes.

2. Materjal ja meetod

Uurimismaterjal on pärit Tartu Ülikooli kirjakeele korpuse erinevatest allkorpustest: *Eesti Päevalehe* korpus (1995–2007), *Postimehe* korpus (1995–2000), *Eesti Ekspressi* korpus (1996–2001), *Õhtulehe* korpus (1997–2007), Riigikogu stenogrammid (1995–2001) ning ilukirjanduskorpus (1990–). Korpusepäringutest selgus, et vaadeldavad konstruktsioonid kuuluvad enamasti ajakirjanduskeelde, mistõttu ilukirjanduse osa on suhteliselt väike.

Materjali kogumisel on lähtutud pigem praktilistest kaalutlustest kui jäiga järjekindluse eesmärgist. Mõnes konstruktsioonis on sama verbi või verbiühendiga lauseid nii palju, et oleks võimatu neid kõiki analüüsida. Seevastu on mõnel juhul leitud, et järelduste tegemiseks piisab 30–40 lausest (kui varieerumist on vähe). Suurema varieerumisastmega verbide või verbiühenditega on püütud koguda võimalikult palju näitelauseid, kuid valimimaht (täpsemalt siis analüüsiks sobivate lausete arv) jätab kohati soovida, mistõttu on materjali kogumisel piirdutud antud konstruktsioonis kõige sagedamini esinevate sõnadega. Kokku on analüüsitud 3798 lauset: otstarbelausekonstruktsioonis 1367, hinnangukonstruktsioonis 927, objektikonstruktsioonis 1043, järeltäiendikonstruktsioonis 351 ning translatiivadverbiaaliga konstruktsioonis 110.

Teatavasti ei mõjuta objekti käändevalikut mitte ainult verbi omadused. Aspektivastandus ei ole võimalik eitavates lausetes ega piiritlematu objekti puhul (EKG II: 52; Metslang 2001: 443), kuna sellistel juhtudel esineb alati partsiaalobjekt. Aspekti (või teiste siiani tuvastamata jäänud tegurite) isoleerimiseks on kõik eitavad või piiritlematu objektiga laused analüüsist välja jäetud. Samuti on välja jäetud piiritletuse piirjuhtumid, ehk laused, mille puhul on raske öelda, kas objekt on piiritletud või piiritlemata. Mitmusliku objekti puhul väljendab nimetav kääne tegevuse perfektiivsust, kuid osastav võib väljendada nii imperfektiivsust kui ka objekti piiritlematust, nii et aspektivastandus ei tule selgelt esile. Lihtsuse ning statistika objektiivsuse mõttes on seetõttu otsustatud

käsitleda ainult ainsusliku objektiga lauseid. Valim koosneb niisiis jaatavatest ainsusliku loendatava objektiga lausetest, milles *da*-infinitiivi vormis esinev verb on kas aspekt- või perfektiiverb. Iga konstruktsiooni juures on ka täiendavaid valikukriteeriume, mis tulenevad konstruktsiooni struktuurist ning selles sagedamini kasutatavatest sõnadest.

Selles töös on uurimistulemusi tõlgendades kasutatud nii kvantitatiivset makroanalüüsi kui ka kvalitatiivset mikroanalüüsi (üksikasjalikku lauseanalüüsi). Kvantitatiivse analüüsi kaudu avastatud tendentse ei võeta lõpptõena, vaid nendele on püütud leida rahuldavaid teoreetilisi seletusi. Seletusi otsides põhinetakse nii varasematel uurimustel kui ka klassikalisel, keeleteaduses sageli kasutatud näitelausete võrdlemise meetodil, kus sarnaseid lauseid võrreldakse omavahel ühe või teise teguri isoleerimiseks ja selle mõju näitamiseks. Korpuseandmete kasutamine tagab, et järeldused põhinevad tegelikul keelekasutusel, mitte ainult autori keeletajul. Kvalitatiivne analüüs aitab statistilisi tulemusi tõlgendada ning teooriaga kooskõlastada. Kvantitatiivse ja kvalitatiivse meetodi kombineerimine aitab põhjalike selgituste kokkupanemisel ning erisugustele uurimisküsimustele vastuste leidmisel (Angouri 2010: 30).

3. Otstarbelausekonstruktsioon

Penjami järgi kujutab otstarbe- ja põhjuslause konstruktsioon endast *et*-kõrvallause, mis väljendab kas „tegevust, mis on vajalik või mida sooritatakse pealause tegevuse või olukorra saavutamiseks“ või „põhjust, mille tõttu pealause tegevust sooritatakse ning mis on ühtlasi pealause tegevuse eesmärgiks“ (Penjam 2008: 117). *et*-kõrvallause on sellistes lausetes iseseisev predikaat, mis ei laienda mingit finiiitverbi või noomenit. Nagu Penjami määratlusest välja paistab, on vahe otstarbe ja põhjuse vahel väga subjektiivne või isegi olematu, sest kui põhjus on ühtlasi tegevuse eesmärk, võib seda samahästi nimetada otstarbeks. Seetõttu on siinses töös otsustatud terminit lihtsustada ja rääkida ainult otstarbelausekonstruktsioonist. Allpool tuuakse mõned näited kõnealust konstruktsiooni sisaldavatest lausetest:

11) IMF-i missioon viibib Lätis 31. jaanuarist 7. veebruarini, *et koostada uus memorandum* Läti ja fondi vaheliseks koostööks eelneval 18 kuul. (EP)

12) Eesti-Vene suhted peavad lähitulevikus normaliseeruma ning Venemaa ja Itaalia sidemed võivad olla kasuks, *et ehitada silda* Eesti ja Venemaa vahele. (EP)

13) ERA Pank tahab osta Ülenurme Gümnaasiumi, *et kujundada sellest pangandus-, kindlustus- ja spordikallakuga erakool*. (EP)

14) Ülemöödunud nädalal kuulutas transpordiamet välja konkursi, *et leida parimat pakkujat*, kes rakendaks parkimisautomaatides kaardiga tasumise süsteemi. (PM)

Nagu näidetest on näha, võivad otstarbelausekonstruktsioonis esineda *da*-infinitiivi vormis igasugused verbid. Kuna aga verbil endal on suur mõju käändevalikule, tuleb vaadelda erinevaid verbe eraldi. Uurimuse jaoks verbe valides on arvestatud järgmiseid kriteeriume:

- 1) verbiga peab olema võimalik kasutada totaalobjekti ilma perfektiivsuspartiklita;

2) verb peab olema võimalikult suure esinemissagedusega, et valim oleks järelduste tegemiseks piisavalt suur. Esinemissageduse määramisel on kasutatud Heiki-Jaan Kaalepi ja Kadri Muischneki „Eesti kirjakeele sagedusagedussõnastikku“;

3) verbid peavad kuuluma eri semantilistesse kategooriatesse, et saaks analüüsida verbi semantika võimalikku mõju käändevalikule. Sellepärast on verbid valitud nii, et esindatud oleksid nii duratiivsed kui ka momentaansed verbid. Vaatluse all on ka vastandus tulemusobjektiverb/suunaobjektiverb.

3.1. Vaadeldavad verbid

Otstarbelausekonstruktsiooni uurimisel vaadeldakse järgmisi 16 verbi:

Duratiivsed (8): *loomama, korraldama, koostama, moodustama, ehitama, kirjutama, lahendama, kujundama*;

Momentaansed (8): *leidma, valima, saavutama, rajama, lõpetama, ostma, avama, tekitama*;

Tulemusobjektiverbid (9): *loomama, korraldama, koostama, moodustama, ehitama, kirjutama, kujundama, rajama, tekitama*;

Suunaobjektiverbid (7): *lahendama, leidma, valima, saavutama, lõpetama, ostma, avama*.

Siinkohal tuleb rõhutada, et vastandus duratiivne/momentaanne ei ole selgepiiriline. Seda on varem tähele pannud ka Reili Argus: „Jaotus duratiivseteks-punktuaalseteks situatsioonideks on Vendleri verbiklasside mudeli puhul kõige problemaatilisem. Duratiivseid verbe saab küll adverbidega laiendada (nt *tõi aeglaselt*), kuid kas konkreetsetes kasutussituatsioonides on kestuse tähendus aktiveeritud või mitte, on sageli raske otsustada“ (Argus 2006: 16). Teiste sõnadega, kõnealune vastandus ei ole binaarne, vaid skalaarne ning olukorriti varieeruv, mis tähendab, et kõik ülalpool samasse kategooriasse liigitatud verbid ei pruugi olla samavõrra duratiivsed või momentaansed. Mõned duratiivsed verbid (nt *ehitama*) eeldavad või isegi väljendavad tegevuse kestvust, kuna teised (nt *lahendama*) ainult võimaldavad seda.

Vaadeldud momentaansete verbide hulgast on kõige prototüüpsem *leidma* (mis on oma olemuselt alati momentaanne, kuna sarnase kestva tegevuse kirjeldamiseks kasutatakse verbi *otsima*). Mõned teised momentaanseteks liigitatud verbid võimaldavad mõnikord ka duratiivset tõlgendust (nt *valima* lauses *Rahvas valib täna presidenti*). Vahetegemist duratiivsete ja momentaansete verbide vahel raskendab asjaolu, et objekti kääne ise mõjutab seda, kuidas me tajume lauses kirjeldatud tegevuse aspekti. Sama probleemi on märganud ka Tor Tveite objekti käände uurimisel liivi keeles:

„The use of the cases of the object is largely determined by the way a speaker or writer chooses to conceptualize a situation. A corpus based study of this kind of phenomenon is problematic, because we only have access to the speaker's or writer's intentions through his or her linguistic output. In the analysis there is a risk that we ascribe intentions to the speaker that he or she did not have. This possible problem of circularity is one which cannot be avoided.”

(Objekti käände valiku määrab suuresti see, kuidas kõneleja või kirjutaja otsustab kirjeldavat situatsiooni kontseptualiseerida. Seetõttu on korpusepõhine uurimus problemaatiline, kuna me saame otsustada kõneleja või kirjutaja kavatsuste üle ainult tema keelelise väljundi põhjal. Analüüsimisel on risk, et kõnelejale omistatakse selliseid kavatsusi, mida tal tegelikult ei olnud. Sellise kinnise ringloogika tekkimine on mõnevõrra möödapääsmatu). (Tveite 2004: 47–48)

Tveite tähelepanekud kehtivad ka eesti keele puhul. Sageli ei ole võimalik otsustada duratiivsuse/momentaansuse üle ainult verbi ja objekti semantilistele omadustele viidates, mistõttu tekib nõiaring: need tegurid, millest loodetakse abi objekti käände seletamisel, sõltuvad ise objekti käandest. Seega ei ole võimalik teha nende verbiklasside vahel absoluutset eristust, kuid keskmiselt on kindlasti olemas suur erinevus kahe eeltoodud tegevuslaadi, duratiivse ja momentaanse tegevuse vahel.

3.2. Partsiaal- ja totaalobjekti sagedus

Tabelis 1 võrreldakse partsiaal- ja totaalobjekti sagedust kõigi vaadeldud verbide puhul otstarbelausekonstruktsioonis.

Tabel 1. Objekti käände varieerumine verbiti, otstarbelausekonstruktsioonis

Verb	Partsiaalobjekt	Totaalobjekt	Kokku	Partsiaalobjekti %
<i>leidma</i>	42	88	130	32%
<i>saavutama</i>	33	98	131	27%
<i>korraldama</i>	17	50	67	25%
<i>kujundama</i>	11	36	47	23%
<i>tekitama</i>	10	38	48	21%
<i>lahendama</i>	13	52	65	20%
<i>kirjutama</i>	6	25	31	19%
<i>looma</i>	25	112	137	18%
<i>moodustama</i>	13	58	71	18%
<i>ostma</i>	15	70	85	18%
<i>ehitama</i>	14	113	127	11%
<i>valima</i>	9	72	81	11%
<i>koostama</i>	3	27	30	10%
<i>lõpetama</i>	12	106	118	10%
<i>avama</i>	8	71	79	10%
<i>rajama</i>	6	114	120	5%
Tulemusobjektiverbid	106	572	678	16%
Suunaobjektiverbid	132	557	689	19%
Duratiivsed verbid	103	472	575	18%
Momentaansed verbid	135	557	792	17%

Tabelist 1 selgub, et kummalgi semantilisel vastandusel (tulemusobjekt/suunaobjekt; duratiivne/momentaanne) ei ole märgatavat mõju objekti käändevalikule. Siiski ilmnevad suured erinevused mõne üksiku verbi vahel. Eriti silmatorkavad on verbid *leidma* ja *rajama*, sest verbiga *leidma* esineb partsiaalobjekt 42 juhul, kuid verbiga *rajama* ainult 6 juhul. Et seletada, mille poolest need kaks verbi teineteisest erinevad ning mis on objekti käände jaotuses leitud erinevuste taga, on vaja detailsemat analüüsi.

3.3. Partsiaalobjekti kasutamist mõjutavad tegurid

Korpuses on palju selliseid lauseid, kus peale objekti **indefiniitsuse** on raske leida midagi muud, mis võiks seletada partsiaalobjekti esinemist, näiteks lause 15:

15) Välisukse taga kuuldus samme ja Tom tormas kööki, *et leida mingit sõjariista*. (ILU)

Selliste näidete põhjal võib oletada, et objekti indefiniitsus soodustab partsiaalobjekti kasutamist.

Peale objekti tunnuste on ka muid tegureid, mis opereerivad mitte ainult objekti, vaid terve liitlause tasandil ning võivad samuti põhjustada partsiaalobjekti kasutamist. Üheks arvatavasti oluliseks teguriks on **pealause duratiivsus**, mis võib avalduda erinevatel viisidel. Mõnel juhul viidatakse otseselt ajavahemikule, millal pealause põhiverbi tegevus toimub (nt *oleme pikki aastaid töötanud selle nimel, et leida probleemile lahendust*). Teistel juhtudel kandub pealause põhiverbi duratiivsus üle kõrvallausele. Tüüpilisteks sellisteks imperfektiivseteks verbideks on *sorima, kobama, tuhnima* jms.

16) Juba esimesel päeval *soris* ta Lehti dokumentide hulgas, *et leida lapse sünnitunnistust* ja näha selle peal isa nime. (ILU)

Lisaks duratiivsusele tuleb arvesse võtta pealause eitavat sisu (lause 17), pealauses väljenduvat modaaltähendust, täpsemalt vajadust (lause 18), ning pealauses sisalduvat otsest või kaudset küsimust (lause 19). Samuti võib vaadelda tulemusi põhiverbi grammatilise aja järgi.

17) Firma krediitkaardiga linnatüübid ei tuleks selle pealegi, *et osta Ladat*. (EP)

18) *Et luua uut kunstisituatsiooni*, on vaja muuta vanu mõttemalle. (PM)

19) Mida peaks see endast kujutama, *et leida endisaegselt massilist lugejaskonda*, mis peab muutuma, kas tegijad, rahva ostujõud, siin on tuhandeid tegureid. (PM)

Eelmainitud tegurite mõju selgitamiseks on analüüsitud kõiki 130 verbi *leidma* sisaldavat lauset, kuna just selle verbiga kasutatakse kõige sagedamini partsiaalobjekti.

Tabelis 2 esitatakse partsiaal- ja totaalobjekti esinemissagedused nimetatud tunnusjoonte olemasolu korral.

Tabel 2. Verbivormi *leida* objekti käändevormi varieerumine otstarbelausekonstruktsioonis

Tunnusjoon	Partsiaalobjekt	Totaalobjekt	Partsiaalobjekti %
Objekti tunnused			
Definiitsus			
Indefiniitne objekt	32	66	33%
Definiitne objekt	10	22	31%
Spetsiifilisus			
Spetsiifiline objekt	38	77	33%
Mittespetsiifiline objekt	4	11	27%
Abstraktsus/konkreetsus			
Abstraktne objekt	10	36	22%
Konkreetne objekt	32	52	38%
Infiniitkonstruktsioon			
Situatsiooni tüüp			
korduv/üldine	8	17	32%
ühekordne	34	71	32%
Pealause tunnused			
Duratiivsus			
+ duratiiv	17	12	59%
- duratiiv	25	76	25%
Põhiverbi aeg			
Olevik	18	50	26%
Lihtminevik	20	27	43%
Eitav sisu	2	3	40%
Vajadus	1	3	25%
Küsimus	1	1	50%
Kokku	42	88	32%

Saadud tulemuste järgi on nii definiitsus kui ka spetsiifilisus objekti käändevaliku puhul ebaolulised. Kõige tähtsam tegur, mis tingib osastava käände kasutamise, on pealause selgelt väljendatud duratiivsus. Duratiivsuse markeriga lausetes on partsiaalobjekt koguni totaalobjektist sagedasem. Mõned näited duratiivsuse markeriga lausetest:

20) Olen juba *aastapäevad* tegelnud sellega, *et leida endale kohta*, mida võiks koduks nimetada. (EP)

21) Tom on Krista vastu uksepiita surunud ja suudleb teda, *kobades* samal ajal sõrmedega seina, *et leida lüliti*, mis Krista kukla alla on jäänud ja niiviisi köögis valguse süüdanud. (ILU)

22) Alguses tegelesin *hulk aega* sellega, *et leida Tallinnas ukrainakeelse tähestikuga arvutit*. (PM)

Kuigi duratiivsus on analüüsitud teguritest kõige tihedamini seotud partsiaalobjektiga, esineb sellega koos rohkesti ka totaalobjekti:

23) Peeter otsis *tükk aega* märkmikus, *et leida vaba õhtupoolik*. (ILU)

24) George Mitchell on silmanähtavalt väsinud - *22 kuud järjest* on too endine USA senaator iga nädal pendeldanud New Yorgi ja Belfasti vahet, *et leida lahendus Põhja- Iiri konfliktile*. (EP)

Mõnede lausete puhul tundub, et partsiaalobjekti kasutus peegeldab kõneleja kahtlust, kas otsitav objekt ikka leitakse või mitte:

25) Möödunud nädalal paluti politseilt abi, *et leida juba elukogenumat naist*, kes läks teisipäeva hommikul randa ja polnud kolmapäeva pealelõunaks koju tulnud. (PM)

Et selles näitelauses duratiivsuse markerit pole ning lauset ei saa ei vormi ega sisu poolest eitavaks pidada, siis on raske leida peale kahtluse teist põhjust osastava käände kasutamiseks. Probleemne on aga see, et kahtlus, kui see antud lauses üldse olemas on, tuleb välja ainult objekti käändes ja mitte üheski teises lauseelemendis. Kui ei ole võimalik eristada kahtlust objekti käändest endast, ei ole põhjust väita, et esimene põhjustab teist (või vastupidi). Samuti võib tuua palju selliseid näiteid, mille puhul objekti leidmine tundub üsna kaheldav, kuid siiski on kasutatud totaalobjekti, nagu lauses 24.

Andmetest selgub, et käändevalik on mingil määral seotud pealause põhiverbi grammatilise ajaga: partsiaalobjekti osakaal on suurem sel juhul, kui põhiverb on minevikus. Tendents on aga suhteliselt nõrk (oleviku puhul on partsiaalobjekti osakaal

26%, mineviku puhul 43%) ja vajab rohkem kinnitust, enne kui saab spekuloida selle võimalike põhjuste üle.

Veel üks silmapaistev erinevus tuleb esile abstraktsete ja konkreetsete objektide vahel. Osastav käänne on sagedasem konkreetse objekti puhul. Kuna aga ei tundu olevat ühtegi mõeldavat põhjust, miks peaks nii olema (kuna loogiliselt oleks oodanud kas vastupidist tulemust või statistilise vahe puudust), jääb see erinevus seletamata.

Kuigi mõnes teises konstruktsioonis on väga oluliseks käändevaliku mõjuriks lause sõnajärg, on selle mõju otstarbelausekonstruktsioonis jäänud uurimata. Põhjus on lihtne: sõnajärg on kõikides vaadeldud lausetes sama, nimelt VO. Kuna konstruktsioon sisaldab sidesõna *et*, millel on üsna lai kasutusala, ei olnud võimalik korpusepäringus isoleerida soovitud konstruktsiooniga lauseid muul viisil, kui otsides terve sõnaühendi järgi (*et* + *da*-infinitiiv), mistõttu ei olnud mingit võimalust saada valimisse OV sõnajärgiga lauseid. Seega, kuigi sõnajärge ei ole selles osas vaadeldud, ei saa öelda, et see ei ole oluline tegur. Küsimus sõnajärje mõju kohta otstarbelausekonstruktsioonis jääb siinses töös lahtiseks.

Kokkuvõtteks võib öelda, et ainsad tähtsad tegurid, mis mõjutavad objekti käändevalikut otstarbelausekonstruktsioonis, on pealause duratiivsus ning *da*-infinitiivi vormis esinev verb ise. Siiski ei ole selge, millised verbiomadused on olulised, kuna põhilised semantilised vastandused duratiivne/momentaanne ning suunaobjekt/tulemusobjekt osutusid täiesti tähtsusetuteks.

4. Hinnangukonstruktsioon

Järgmisena vaadeldakse hinnangukonstruktsiooni, milles predikaat väljendab hinnangut *da*-infinitiiviga fraasis väljendatud tegevusele (Penjam 2008: 57). Predikaat koosneb *olema*-verbi ainsuse kolmanda isiku vormist ning omadussõna fraasist; *da*-infinitiiviga fraas esineb subjekti rollis. Konstruktsioonis sageli kasutatud omadussõnade hulk on väga piiratud; neid võib liigitada võimalikkushinnangut andvateks (*lihtne, kerge, raske, võimalik, võimatu*) ning väärtushinnangut andvateks (*parem, tähtis, mugav*) omadussõnadeks. Erinevaid omadussõnu sisaldavaid hinnangukonstruktsioone illustreerivad järgmised näited:

26) Kui kohe ravi alustada, *on veel võimalik panna haigusele piir*. (EP)

27) Küsimuste keerukust arvestades *oleks ju mugav valdkond reguleerimata jätta*, ent see on poliitiliselt vastutustundetu. (EP)

28) *Sinna on lihtne viisat saada*. (EP)

Ülaltoodud lausetes on agent ainult implitseeritud, kuid vahel mainitakse seda ka eksplitsiitselt (adessiivis):

29) Seetõttu *on marihuaana- või ecstasy-pruukijal lihtne leida inimest*, kes neile ka süstitavaid uimasteid müüks. (EP)

Analüüsi jaoks on kogutud hinnangukonstruktsiooni sisaldavaid lauseid, milles on eelmainitud kaheksa omadussõna. Nende lausete *da*-infinitiivi vormis verbid on sarnased otstarbelausekonstruktsiooni verbidega: nad on sooritus- või saavutusverbid, mis võimaldavad nii partsiaal- kui ka totaalobjekti kasutamist (nt *teha, leida, saata, saada, korraldada, osta* jne).

4.1. Omadussõna mõju käändevalikule

Kõigepealt tuleb vaadata objekti käände jaotust predikaadis esineva omadussõna järgi (tabel 3).

Tabel 3. Objekti käände varieerumine erinevate omadussõnadega hinnangukonstruktsioonis

Omadussõna	Partsiaalobjekt	Totaalobjekt	Kokku	Partsiaalobjekti
<i>võimatu</i>	47	3	50	94%
<i>raske</i>	31	2	33	94%
<i>kerge</i>	32	9	41	78%
<i>lihtne</i>	293	156	449	65%
<i>mugav</i>	12	18	30	40%
<i>võimalik</i>	54	114	168	32%
<i>parem</i>	1	38	39	3%
<i>tähtis</i>	1	96	97	1%

Käändevalik sõltub suuresti konstruktsioonis kasutatud omadussõnast. Määravaks teguriks osutub eristus võimalikkus- ja väärtushinnangute vahel. Kõikide võimalikkushinnangut andvate omadussõnadega esineb partsiaalobjekti väga sageli, seevastu väärtushinnangut andvate omadussõnadega *parem* ja *tähtis* on see äärmiselt haruldane. Üks kahest erandjuhtumist tundub olevat seotud aspektiga:

30) Festivalikoridorides kordus arvamus, et *parem oleks korraldada eesti teatri esindusüritust üle aasta*. (EP)

Tegevuse korduvuse (mis väljendub määruses *üle aasta*) ning sellest tuleneva irresultatiivsuse tõttu on partsiaalobjekt selles lauses täiesti loomulik.

Võimalikkushinnangut andvate omadussõnade tulemusi võrreldes võib leida kaks seaduspärasust. Esiteks, negatiivse võimalikkushinnangu (*raske*, *võimatu*) puhul kasutatakse peaaegu alati partsiaalobjekti, samal ajal kui positiivse võimalikkushinnangu puhul on palju rohkem varieerumist. Teiseks, positiivset võimalikkushinnangut andvate omadussõnade hulgast soodustab partsiaalobjekti kõige vähem omadussõna *võimalik*. Mille poolest erineb mõiste *võimalik* mõistetest *kerge* ja *lihtne*? Verb ei ole ainus sõnaliik, mis kannab aspektilisi omadusi. Nagu selgub järgmistest näidetest, võivad neid kanda ka omadussõnad:

31) Inga Kruusi uue advokaadi, asekohtunik Tuuliki Hynyneni sõnul *oli Soome kohtunikel Inga väga lihtne süüdi mõista*. (EP)

32) Kui varem, astudes sisse ükskõik millisesse juveelikauplusse, *oli ostjal võimalik teha valik* reeglina endise suure kodumaa tehastes toodetud sünteetiliste punaste ja roosade kividega ehete hulgast, siis nüüd on pilt hoopis teine. (EP)

Lause 31 illustreerib seda, et mõiste *lihtne* on seotud inimese tunnetega ning tähendab 'pingutust mittenõudev' (kusjuures see pingutus võib olla nii füüsiline kui ka vaimne). Sõna *lihtne* sisaldab küll tugevat implikatsiooni, et kirjeldatud tegevust on võimalik sooritada (seetõttu ongi käesolevas töös otsustatud seda liigitada võimalikkushinnangut andvaks omadussõnaks), kuid selle seos inimese sisemaailmas toimuvaga on ilmne. Lauses 32 pole aga mingit vihjet sellele, milliseid tundeid kirjeldatud situatsioon inimeses tekitab, kuna sõna *võimalik* annab puhtratsionaalse või -loogilise hinnangu, millesse tunded ei puutu. *Lihtne* annab hinnangu situatsiooni läbi elava inimese vaatenurgast; *võimalik* keskendub objektiivsetele teguritele. Teisisõnu, kuna *lihtne* annab protsessikeskse hinnangu, siis sõna *võimalik* kaudu antud hinnang on pigem tulemuskeskne. Tegemist on siis tulemuslikkuse ja tulemusetuse vahelise vastandusega, mille puhul on seos objekti käändevalikuga juba hästi tuntud. Seega ei ole üllatav, et partsiaalobjekti kasutatakse omadussõnaga *võimalik* suhteliselt harva.

Sama põhimõtte abil saab seletada ka väärtushinnangut andvate omadussõnade vahelisi statistilisi erinevusi. Sõnad *parem* ja *tähtis* on tulemuskesksed (lause 33), *mugav* on aga protsessikeskne (lause 34):

33) *Parem oleks saata sinna mõni*, kes tunneb nende psüühikat - on näiteks seal elanud. (EP)

34) Selleks et kaardiga maksjal *oleks mugav PIN-koodi sisestada*, tuli välja mõelda lahendus, kuidas hoida PIN-i klahvistik paigal ning ühtlasi varjata koodi sisestamist võõra pilgu eest. (EP)

Sellest näitelausest peaks olema ilmne ka põhjus, miks sõna *mugav* on (erinevalt sõnadest *lihtne* ja *kerge*) liigitatud väärtushinnangut andvate omadussõnade rühma: omadussõna *mugav* puhul ei ole *da*-infinitiiviga fraasis sisalduv tegevuse võimalikkus üldse oluline. Oma tähendusnüansi poolest sarnaneb *mugav* järelikult rohkem selliste väärtushinnangut andvate omadussõnadega nagu *meeldiv* ja *tore* kui implitsiitset

võimalikkushinnangut andvate omadussõnadega *lihtne* ja *kerge*. Järgmised kaks näidet illustreerivad erinevate omadussõnadega kaasneva võimalikkushinnangu olemasolu (35) ja puudumist (36):

35) "Seda on muidugi raske takistada, täna aga andis Joel nii täpsed nurgalöögid, et minul *oli lihtne pall sisse lüüa*." (EP)

36) Kui üleliigset raha on üksnes saja krooni ringis, *on mugav ja rahulik paigutada see mingisse investeerimisfondi*. (EP)

Partsiaalobjekti selgelt erinevat esinemissagedust erinevate omadussõnade puhul saab järelikult seletada kolme semantilise omaduse kaudu: hinnangu positiivsus/negatiivsus, hinnangu tüüp (väärtus- või võimalikkushinnang) ning hinnangu objekt ehk see, kas hinnang käib protsessi või tulemuse kohta.

4.2. Sõnajärg

Lisaks omadussõnadest põhjustatud käändevaliku varieerumisele tuleb leida seletus ka omadussõnasisesele varieerumisele ehk sellele, miks kasutatakse sama omadussõnaga vahel partsiaalobjekti ja vahel totaalobjekti. Selliseks analüüsiks sobib kõige paremini omadussõna *lihtne*, kuna käändevaliku varieerumise aste on seda omadussõna sisaldavates hinnangukonstruktsioonides väga suur ning leidub rohkesti näiteid mõlema objektikäände kasutamisest:

37) "*Paberi peal on lihtne joon tõmmata*, iseasi, kuidas seda juriidiliselt korrektselt vormistada," nentis ta. (EP)

38) *Lihtne oleks vastutus veeretada naistele*. (EP)

39) Näidend ütleb täpselt vastupidist - hästi *lihtne on kogu vastutust meediale keerata* ja öelda, et inimesed pole milleski süüdi. (ÕL)

40) Lugejad on ilmunud mitme Eesti arvutifirma tootevalikusse, *firmadest on lihtne ülevaadet saada ametlikul võrguleheküljel*. (EP)

41) Tegelikult *on selle peo jaoks väga lihtne endale kostüümi muretseda*, sest geiteema on niivõrd lai. (ÕL).

Sama omadussõna puhul põhjustavad käändevaliku varieerumist erinevad semantilised ja süntaktilised tegurid. Kõige olulisem neist on lause sõnajärg. Lausealguline objekt esineb hinnangukonstruktsioonis reeglina osastavas käändes, seevastu lauselõpulise objekti puhul on selges ülekaalus totaalobjekt. Lisaks verbile ja objektile on aga hinnangukonstruktsioonis tähtis ka kolmas element, nimelt omadussõna. Järelikult tuleb vaadelda mitte ainult kahte põhisõnajärge, vaid kolme: OXX, XOX ja XXO, kusjuures X tähistab kas verbi või omadussõna. Kuna igal põhisõnajärjel on kaks varianti (ühes eelneb verb omadussõnale, teises on vastupidi), siis on võimalikke sõnajärgi kuus (O = objekt, V = *da*-infiniitivis esinev verb, A = adjektiiv/omadussõna):

OAV: Seda raamatut on lihtne leida.

OVA: Seda raamatut leida on lihtne.

AOV: On lihtne seda raamatut leida.

VOA: Leida on seda raamatut lihtne.

AVO: Lihtne on leida seda raamatut.

VAO: ²Leida on lihtne seda raamatut.

Siin mainitagu, et kuigi üles on loetud kõik kuus võimalikku sõnajärge, on variandid OVA ja VOA siiski üsna haruldased (kokku ainult 10 lauset 449-st, ehk 2%) ning varianti VAO ei esine üldse, järelikult eelneb omadussõna peaaegu alati verbile. Mõned näited erinevatest sõnajärgedest:

42) *Riiki on siberi katku tekitajat lihtne sisse tuua*, näiteks ampulliga. (EP) – OAV sõnajärg

43) *Kui Venemaal tuleb võimule mõni ekstreemne poliitik, oleks tal Eestis viiendat kolonni luua väga lihtne*. (PM) – OVA sõnajärg

44) *Kurikaeltel on lihtne põrgumasinat prügiurni peita*, nagu see meilgi Vabaduse väljakul Metropoli nurgal juhtus. (PM) – AOV sõnajärg

45) *Kuigi arvutada on seda näitajat lihtne*, tuleb konkreetse ettevõtte P/E-le hinnangu andmiseks teada ettevõtte tausta, tulevikuväljavaateid, sarnase

tegevusalaga firmade P/E suhtarve ning üldist olukorda aktsiaturul. (EP) – VOA sõnajärg

46) Asja soodustab üliõpilaste rohkus: suurtes loengusaalides ei jõua õppejõud tudengeid tundma õppida ja nii *ongi lihtne eksamile saata keegi teine*. (EP) – AVO sõnajärg

Tabel 4. Objekti käände varieerumine sõnajärje järgi hinnangukonstruktsioonis

Objekti asend	Partsiaalobjekt	Totaalobjekt	Kokku	Partsiaalobjekti
alguses (OAV, OVA)	190	7	197	96%
keskel (AOV, VOA)	69	50	119	58%
lõpus (AVO, VAO)	34	99	113	26%
kokku	293	156	449	65%

Seos sõnajärje ja käändevaliku vahel on niisiis ilmne ja üllatavalt tugev. Kui objekt paikneb lause alguses, on see peaaegu eranditult osastavas käändes; kui see paikneb lause lõpus, domineerib totaalobjekt. Seega on selge, et käändevalik ei sõltu ainult semantilistest teguritest, vaid ka lause struktuurilistest omadustest. Miks aga peaks lause struktuur, või täpsemalt sõnajärg, mõjutama käändevalikut?

4.3. Infostruktuur

Sõnajärje ja käändevaliku vahelise seose seletamiseks tuleb pöörduda infostruktuuri põhimõtete juurde. Infostruktuuri all peetakse silmas lause ehitust informatsiooni edastamise vaatenurgast (EKG: 191). Tähelepanu tuleb pöörata sellele, kuidas edastatakse eri liiki informatsiooni (tuntud vs uus info), kuidas eristatakse esmajärgulist, fookuses olevat informatsiooni teisejärgulisest või taustinformatsioonist jne. Liina Lindström (2002) on näidanud, et eesti keeles on sõnajärg tihedalt seotud infostruktuuriga: lausealgulise laiendi järel sõltub subjekti asend verbi suhtes suurel määral subjekti infostruktuurilistest omadustest. Kui subjektifraas on diskursuses tuntud info, kasutatakse enamasti SV-sõnajärge; kui subjektifraas on uus info, on tavalisem sõnajärg VS. See näide illustreerib infostruktuuri põhiprintsiipi, et tavaliselt paikneb tuntud informatsioon lause alguses ning

uus informatsioon lause lõpus. Lisaks vastandusele tuntud ja uue info vahel on infostruktuuri juures oluline *fookuse* mõiste. Fookuseks nimetatakse lause kõige esiletõstatumat osa, selle kõige ennustamatumat või pragmaatiliselt taastamatut elementi. Seega on fookus tavaliselt uus info: „kõige tüüpilisem fookus on kõige olulisemat uut infot sisaldav lauseosa“ (Lindström 2006: 878). Kuna infostruktuur mõjutab subjekti paiknemist verbi suhtes, ning et objektil ja subjektil on samad infostruktuurilised parameetrid (mõlemad võivad olla tuntud või uus info, võivad olla fookuses või mitte), siis võiks oletada, et ka objekti asukoht lauses on seotud infostruktuuriliste parameetritega: fookuseeritud ja/või uut infot sisaldava objektfraasi loomulikum asend on verbi järel ning tuntud infot sisaldav objekt, mida ei taheta esile tõsta, paikneb tavaliselt verbi ees.

Eesti keeles esinev seos infostruktuuri ja käändevaliku vahel tuleb esile ühes üldises tähelepanekus partsiaalobjekti kasutusala kohta. Kõigepealt tuleb arvesse võtta varem mainitud asjaolu, et mõnedes tugiverbiühendites (nt *võttis istet*, *leidis aset*, *andis märku*) kasutatakse alati partsiaalobjekti, hoolimata tegevuse ja objekti piiritletusest. Tugiverbiühendite teine tähtis omadus on see, et neil on sageli olemas ühesõnalised vasted (nt *töötama pro tööd tegema*, *eristama pro vahet tegema*, *valima pro valikut tegema*), mis osutab vormilise objekti ebaolulisusele (Muischnek 2006: 20). Tor Tveite kirjutab sarnasest nähtusest, viidates Karl Kondi ülevaatele objekti käändest läänemeresoome keeltes:

„The partitive can also be used in sentences where the action seems to be perfective and the object seems totally affected by the action expressed by the verb. In these cases the use of the partitive signifies that the action expressed by the verb is indefinite or non-concrete, and that the object is not regarded as important. A closely related phenomenon, found in all the Balto-Finnic languages, is the phraseological partitive object, where the object has lost some of its independent meaning and has become an attributive component of the verb.“

(Osastavat käänat kasutatakse vahel ka sellistes lausetes, milles verbi väljendatud tegevus tundub perfektiiivne ning selle mõju objektile tundub olevat totaalne. Osastava käände kasutus tähistab sellistel juhtudel verbiga väljendatud tegevuse määramatust või mittekonkreetsust ning seda, et objekti ei peeta oluliseks. Sellega

tiheidalt seotud nähtus, mida leidub kõikides läänemeresoome keeltes, on fraseoloogiline osastavaline objekt, kusjuures objekt on kaotanud osa oma iseseisvast tähendusest ning sellest on saanud verbi atributiivne komponent). (Tveite 2004: 19)

Osastav kääne on järelikult sisutu või ebaolulise objekti tüüpilisim kääne. Seega, silmas pidades ka eelmainitud infostruktuurilisi põhimõtteid, on loogiline, et objektid, millele ei taheta tähelepanu pöörata, pannakse lause algusesse (tuntud info positsiooni) ning osastavasse käändesse. Seevastu kui soovitakse objekti fokuseerida, siis pannakse see lause lõppu ning sisukama objekti ehk totaalobjekti käändesse, milleks on hinnangukonstruktsiooni puhul nimetav kääne. Selle seletuse järgi mõjutab käändevalikut lause infostruktuur ning sõnajärje muutused ei ole käändevaliku varieerumise põhjus, vaid pigem selle kaasnähtus.

Avastus, et lause alguses domineerib partsiaalobjekt ning lause lõpus totaalobjekt, sobib hästi kokku Hopperi ja Thompsoni (1980) väidetega. Hopper ja Thompson käsitlevad infostruktuuri eelkõige vastandusena esiplaanistamise ja tagaplaanistamise vahel (ingl. *foregrounding/backgrounding*), kusjuures esiplaanistamine vastab (kui mitte täpselt, siis igatahes suurel määral) eeltoodud *fokuseerimise* mõistele. Nad väidavad, et ees- või tagaplaanistamine ei ole üksüheses seoses ühegi tunnusega, vaid et on olemas hulk tunnuseid, mis seda mõjutavad. Käesoleva uurimuse jaoks on olulisim aga see, et Hopperi ja Thompsoni järgi on need tunnused, mis soodustavad klausi tõlgendamist eesplaanistatuna, seotud ka kõrgema transitiivsusega (Hopper 1980: 284). Transitiivsust mõjutavate parameetrite hulka kuuluvad nii aspekt (täpsemalt teelisus ehk lõpuleviidavus) kui ka objekti mõjutatuse aste (mida totaalsem on tegevuse mõju objektile, seda transitiivsem on lause). Aspekt ja objekti mõjutatuse aste on ühtlasi eesti keele objekti käändevaliku põhiparameetrid. Objektilõpuline sõnajärg langeb kokku teatud infostruktuuriga (objekt on eesplaanistatud või fookuses), mis omakorda langeb kokku kõrgema transitiivsusega, mis soodustab totaalobjekti. Seega, sõnajärje ja käändevaliku vahel on täiesti loogiline seos.

4.4. Lause keskel paikneva objekti kääne

On olemas aga suur hulk lauseid, mis on sõnajärje (või selle kaudu väljenduva infostruktuuri) suhtes neutraalsed: objekt ei ole esiplaanil ega tagaplaanil, vaid paikneb verbi ja omadussõna vahel. Seega ei ole sõnajärjest abi nendes lausetes leiduva käändevaliku varieerumise seletamisel. Kui objekt paikneb verbi ja omadussõna vahel, kasutatakse totaal- ja partsiaalobjekti peaaegu võrdselt (täpsemalt on partsiaalobjekti osakaal 58%). Kõigis neis lausetes on sõnajärg sama, hinnangukonstruktsioonis kasutatud omadussõna on sama (*lihtne*), kuid käändevaliku varieerumine on väga suur. Millised tegurid siis mõjutavad käändevalikut sellistes lausetes? Kõigepealt tuleb vaadelda lauseelementide põhilisi omadusi, mida väljendab tabel 5:

Tabel 5. Objekti käände jaotus hinnangukonstruktsioonis, omadussõnaga *lihtne*, objekt lause keskel

	Partsiaalobjekt	Totaalobjekt	Kokku	Partsiaalobjekti %
Definiitsus				
Indefiniitne objekt	44	26	70	63%
Definiitne objekt	25	24	49	51%
Abstraktsus/konkreetsus				
Abstraktne objekt	41	23	64	64%
Konkreetne objekt	28	27	55	51%
da-infinitiivi duratiivsus				
Duratiivne verb	25	14	39	64%
Momentaanne verb	38	31	69	55%

Tabelis 5 esile tulevad statistilised erinevused on ootuspärased (indefiniitsus ning duratiivsus soodustavad partsiaalobjekti), kuid vahed on nii väikesed, et nendele parameetritele ei peaks suurt tähtsust omistama. Nagu otstarbelausekonstruktsiooni puhul, ei ole ka hinnangukonstruktsioonis käändevalik verbi kategooria või objekti semantiliste omadustega tugevalt seotud (v.a põhiline vastandus piiritletud/piiritlemata, mille tähtsust selles töös ei vaidlustata).

Kui otstarbelausekonstruktsioonis mängib olulist rolli pealause tegevuse duratiivsus, mis soodustab infinitiivkonstruktsiooni imperfektiivset tõlgendust ja seeläbi partsiaalobjekti

kasutust, siis hinnangukonstruktsioonis ei saa sellisest duratiivsusest rääkida. Otstarbelausekonstruktsioonis väljendub duratiivsus kas ajamääruse või põhiverbi semantika kaudu. Hinnangukonstruktsioonis aga ei esine kestvusele viitavaid ajamäärusi, ning et konstruktsioon ise moodustab pealause ning selle põhiverbiks on alati *olema*, ei ole põhiverbi duratiivsusest motiveeritud objekti käändevormi varieerumine üldse võimalik.

Hinnangukonstruktsioonis on üks oluline, lausetasandil väljenduv semantiline parameeter, nimelt situatsiooni korduvus (vrd osa 1.2.3). Situatsiooni korduvuse vastandust hinnangukonstruktsioonis illustreerivad järgmised näited, milles laused 47 ja 48 kirjeldavad korduvaid situatsioone ning laused 49 ja 50 ühekordseid situatsioone.

47) *Praegu on lihtne ja odav mobiiltelefoni muretseda.* (EP)

48) *Kärbsel on lihtne ühte geeni välja lülitada ning uurida, mis siis saab.* (EP)

49) *Mul oli lihtne töö üle võtta, sest ma tunnen kõiki neid poisse.* (EP)

50) *Ka nii võiks kokku võtta Peterburi G8 kohtumise suurejoonelisust ja Lähis-Ida purustusi ning veresauna. Argimõistus ütleb, et kui juba suured pealikud koos, on lihtne isegi kõige hullem konflikt lõpetada.* (ÕL)

Tegevus lausetes 47 ja 48 on avatud igasugustele võimalikele tegijatele, seda võivad korduvalt teha erinevad subjektid (ja seda võib teha erinevate objektidega, kuna jutt ei käi konkreetsest mobiiltelefonist või geenist). Lausetes 49 ja 50 on tegemist konkreetsete juhtumite kohta käivate väidetega, mida ei ole võimalik üldistada. Lähtudes sellest, et ühekordne tegevus tundub perfektiivsem või tulemuslikum (kuna situatsioon n-ö suletakse, erinevalt korduvast tegevusest, mille puhul situatsioon jääb uutele tegijatele avatuks), võiks oletada, et situatsiooni ühekordsus soodustab partsiaalobjekti. Korpuseandmed, mis on esitatud tabelis 6, kinnitavad seda oletust päris selgelt:

Tabel 6. Objekti käände jaotus situatsiooni tüübi järgi (hinnangukonstruktsioonis, omadussõnaga *lihtne*, objekt lause keskel)

Situatsiooni tüüp	Partsiaalobjekt	Totaalobjekt	Kokku	Partsiaalobjekti %
korduv	51	23	74	69%
ühekordne	18	27	45	40%

Aspektivastandus korduv/ühekordne on seega tähtis tegur, kuid nagu tabelist näha, ei ole ka selle seos käändevalikuga sugugi absoluutne. Mõlema situatsioonitüübiga esinevad mõlemad objektikäänded piisavalt sagedasti ning kummagi kasutamist ei saa erandlikuks pidada.

Lisaks kõikidele eeltoodud semantilistele vastandustele tuleb vaadelda ka seda, milline on lauset perfektiiivse(ma)ks muutvate laiendite mõju käändevalikule. Kõige tüüpilisemad sellised laiendid on partiklid (nt *ära*, *läbi*, *üle*); kuna aga partiklid on grammatiseerunud ning nendele on raske omistada mingisugust teist semantilist funktsiooni peale tegevuse lõpuleviid(av)use väljendamise, pakuvad need ka vähem huvi objekti käändevormi varieerumise seisukohalt. Rätsep (1978: 223) on seletanud, kuidas erinevad „resultatiivse sisuga laiendid“ võivad tingida totaalobjekti kasutust, kusjuures laiendi vorm sõltub verbile omasest lausemallist ehk argumentstruktuurist. Üks sagedasematest resultatiivse sisuga laienditest on latiivne kohamäärus, mis koosneb kas alaleütlevas või sisseütlevas käändes olevast noomenist (nt *Ta pani raamatu riulile*). Erinevalt partiklitest on selliste kohamääruste esinemine lauses tingitud nende ruumilisest tähendusest, mistõttu nende resultatiivset sisu võib küll pidada teisejärguliseks, kuid siiski võib seegi mõjutada käändevalikut. Latiivse kohamääruse mõju objekti käändevormile tuleb esile, kui võrrelda finitiiseid lauseid, nagu näiteks *ta juhtis autot* ja *ta juhtis auto jõkke*. Tänu kohamäärusele *jõkke* saab muidu imperfektiivsena tõlgendatav situatsioon perfektiiivse või resultatiivse tähenduse.

Tabelis 7 esitatud andmetest selgub, et latiivse kohamääruse mõju püsib ka infiniitsetes osalausetes.

Tabel 7. Latiivse kohamääruse mõju objekti käändevalikule (hinnangukonstruktsioonis, omadussõnaga lihtne, objekt lause keskel)

	Partsiaalobjekt	Totaalobjekt	Kokku	Partsiaalobjekti %
+ latiivne kohamäärus	6	20	26	23%
- latiivne kohamäärus	63	30	93	68%

Latiivse kohamääruse mõju on nii suur, et isegi korduva situatsiooni puhul on partsiaalobjekt suhteliselt haruldane (14 lausest ainult 4 kasutusjuhtumit).

51) Eesti Telefoni esindus asub kohe Peapostkontori kõrval ja järelikut *on lihtne* joosta ja *kiri ilma rahata kasti visata*. (ÕL)

52) Kui mõni A-koondise mees vigastada saab või on alavormis, *on lihtne uus asemele tuua*. (ÕL)

53) Kui toos tühjaks saab, *on lihtne uut asemele võtta*. (PM)

Latiivne kohamäärus on tugev totaalobjekti soodustav mõjur, kuid nagu näitab lause 53 (võrdluses struktuuraalselt identse, kuid erinevat objektikäänet sisaldava lausega 52), ei ole partsiaalobjekt sellise kohamääruse olemasolul kaugeltki välistatud.

Eespool nimetatud andmete põhjal võib postuleerida objekti käänat mõjutavate tegurite hierarhia, mis on järgmine:

1. omadussõna või selle kaudu antud hinnangu semantilised omadused (hinnangu positiivsus/negatiivsus, vastandus väärtus- ja võimalikkushinnangute vahel, hinnangu protsessikesksus/tulemuskesksus);
2. infostruktuur (mis avaldub kõige süstemaatilisemalt sõnajärjes);
3. latiivse kohamääruse olemasolu või puudumine;
4. situatsiooni korduvus/ühekordsus;
5. verbi ja objekti semantilised omadused (aeg, momentaansus/duratiivsus, definiitsus, abstraktsus/konkreetsus).

Neist teguritest on konstruktsioonispetsiifiline ainult esimene rühm, mis on ühtlasi kõige olulisem, kuna see viib absoluutsetele reeglitele palju lähemale kui ülejäänud tegurid. Omadussõna liik on ühtlasi ainus mainitud teguritest, mis on spetsiifiline hinnangukonstruktsioonile. Käändevaliku seletamiseks on seega vaja arvesse võtta nii konstruktsioonispetsiifilisi kui ka üldisemaid parameetreid.

5. Objektikonstruktsioon

Üks sagedamini esinevatest, transitiivse *da*-infinitiiviga fraasi sisaldavatest konstruktsioonidest on nn objektikonstruktsioon, milles *da*-infinitiiviga fraas on otsesihitise rollis. Käesolevas töös käsitletakse kolme tüüpi objektikonstruktsioone, mida Penjam (2008) kirjeldab eraldi konstruktsioonidena. Need on modaalkonstruktsioon, võimaldamis-kohustamiskonstruktsioon ja soovimis-kavatsemiskonstruktsioon.

1. Modaalkonstruktsiooni puhul on lause finiiitverbiks modaalverb (Penjam 2008: 124): *X võib (saab, tohib) teha Y*. Rangelt võttes ei ole õige modaalkonstruktsioonis esinevat *da*-infinitiiviga fraasi pidada objektiks, sest modaalverb ei kirjelda subjekti tegevust või seisundit, vaid annab hinnangu *da*-infinitiiviga fraasi kirjeldatud tegevuse võimalikkuse kohta. Penjam, järgides EKG modaaltarindite käsitlust (EKG II: 182), ei liigita seda objektiks, vaid liitpredikaadi osaks. Sellest hoolimata on siinses töös otsustatud käsitleda modaalkonstruktsiooni koos „päris“ objekti konstruktsioonidega, kuna a) sarnaselt teiste objektikonstruktsioonidega esineb totaalobjekt modaalkonstruktsioonis omastavas käändes, mitte nimetavas käändes nagu ülejäänud *da*-infinitiiviga konstruktsioonides ning b) modaalkonstruktsiooniga lause ülesehitus, välja arvatud finiiitverbi semantika ise, on identne soovimis-kavatsemiskonstruktsiooni omaga.

2. Võimaldamis-kohustamiskonstruktsiooni struktuur erineb soovimis-kavatsemiskonstruktsiooni omast selle poolest, et selles ei ole *da*-infinitiiviga fraasi tegevuse agent lause subjektiks. Agent (juhul kui see on lauses eksplitsiitselt olemas) esineb adessiivis (Penjam 2008: 82): *X võimaldab (laseb, palub, soovitab, aitab vms) Z'l teha Y*.

3. Soovimis-kavatsemiskonstruktsioon väljendab „agendi soovi või kavatsust sooritada *da*-infinitiivi tarindi abil väljendatud tegevus“ (Penjam 2008: 75): *X soovib (tahab, kavatseb, lubab, otsustab vms) teha Y*.

Kas ja kuivõrd erinevad ülaltoodud objektikonstruktsiooni tüübid üksteisest objekti käändevaliku suhtes, see selgub järgnevast korpuseanalüüsist.

5.1. Vaadeldavad verbiühendid ning üldised tulemused

Objektikonstruktsiooni analüüsi jaoks on valitud piiratud rühm verbiühendeid, milles on esindatud kõik kolm eespool mainitud objektikonstruktsiooni tüüpi, et avastada võimalikke tüüpidevahelisi erinevusi. Vaadeldavateks verbiühenditeks on:

1. modaalkonstruktsioonis *leida võima, leida saama*;
2. võimaldamis-kohustamiskonstruktsioonis *võimaldama, soovitama* koos erinevate verbidega;
3. soovimis-kavatsemiskonstruktsioonis *leida tahtma, leida lootma, korraldada tahtma, korraldada lootma*.

Verbid *leidma* ja *korraldama* on valitud oma kõrge esinemissageduse pärast ning seetõttu, et otstarbelausekonstruktsiooni vaadeldes märgati, et nende verbidega varieerub objekti kääne rohkem kui teiste sageli esinevate verbidega. Samuti on üks neist momentaanne verb (*leidma*) ning teine duratiivne verb (*korraldama*).

Modaalkonstruktsioonis esineb ainult kolm põhiverbi, nimelt *võima, saama* ja *tohtima* (Penjam 2008: 124). Neist viimane on haruldasem, mistõttu käesolevas töös on piiratud kahe esimesega. Kuna mõlema modaalkonstruktsiooni põhiverbi puhul on käändevaliku varieerumine üsna piiratud, vaadeldakse selles konstruktsioonis ainult ühte *da*-infinitiivis olevat verbi (*leida*).

Tabelis 8 esitatakse partsiaal- ja totaalobjekti osakaalud iga vaadeldud verbi või verbiühendi jaoks.

Tabel 8. Objekti käände jaotus finiiitverbi või verbiühendi järgi

Verb või verbiühend	Partsiaalobjekt	Totaalobjekt	Kokku	Partsiaalobjekti %
Modaalkonstruktsioon				
<i>leida saama</i>	4	33	37	11%
<i>leida võima</i>	3	108	111	3%
Võimaldamis-kohustamiskonstruktsioon				
<i>võimaldama</i>	4	33	37	11%
<i>soovitama</i>	1	39	40	3%

Verb või verbiühend	Partsiaalobjekt	Totaalobjekt	Kokku	Partsiaalobjekti %
Soovimis-kavatsemiskonstruktsioon				
<i>leida tahtma</i>	61	63	124	49%
<i>leida lootma</i>	30	109	139	22%
<i>korraldada tahtma</i>	32	85	117	27%
<i>korraldada lootma</i>	3	35	38	8%

Selgub, et objektikonstruktsiooni alltüübid käituvad objekti käände suhtes erinevalt. Kõige sagedamini esineb partsiaalobjekt soovimis-kavatsemiskonstruktsioonis (vt viimased neli rida tabelis 8). Modaalkonstruktsiooni ja võimaldamis-kohustamiskonstruktsiooni tulemused on omavahel väga sarnased.

5.2. Modaalkonstruktsioon ja võimaldamis-kohustamiskonstruktsioon

Modaalkonstruktsioonis esineb partsiaalobjekt harva (148 lausest ainult seitsmes, ehk 5%), kuid siiski liiga palju, et selle kasutamist juhuseks või veaks pidada. Väheseid erandlikke juhtumeid analüüsides tuleb aga välja, et kõigis neis lausetes on olemas sellised tingimused, mis väga selgelt soodustavad partsiaalobjekti. Need laused kirjeldavad enamasti korduvaid või üldiseid situatsioone:

54) Loomulikult on Aabitsas olemas ka otsimootor, mille abil *saad vajalikku kirjatükki kiiresti leida*. (EP)

55) Data Fellows levitab programmi F-HARE, millega *saab viiruse kolme varianti edukalt leida* ja eemaldada. (EP)

Paaril juhul kasutatakse partsiaalobjekti kaudküsilauses. Kuna küsilaused sisaldavad kahtlust, mida võib käsitleda kui nõrka eitust või vähemalt viitamist võimalikule eitusele, siis on loomulik, et nendes kasutatakse partsiaalobjekti sagedamini kui väitlausestes.

56) Ta küsib, *kust ta võiks leida tarka*, kes tema last aitaks. (ILU)

Kuna aga sellistes lausetes esineb vahel ka totaalobjekt, tuleb järeldada, et küsimuse olemasolu või kirjeldatud situatsiooni korduvus on partsiaalobjekti kasutamiseks vajalik, kuid mitte piisav tingimus.

Võimaldamis- ja kohustamiskonstruktsiooni andmetest paistavad välja samad tendentsid: konstruktsioonis kasutatakse valdavalt totaalobjekti ning partsiaalobjekti esinemisjuhtumid seletuvad enamasti kirjeldatud situatsiooni korduva iseloomuga. Kokku leidus ainult viis partsiaalobjektiga infiniitset fraasi, millest neli kirjeldavad korduvaid situatsioone, nt:

57) Spetsiifilisemat sorti toodete puhul *võimaldavad uued meediavahendid ka otsereklaami-kampaaniat odavalt korraldada*. (EP)

Lauses 58, milles on kaks teineteisega rinnastatud infiniitset fraasi, on partsiaalobjekti kasutamist raskem seletada. Tundub, et partsiaalobjekti esinemine esimeses infiniitses fraasis võib olla seotud teises infiniitses fraasis oleva osastavas käändes objektiga:

58) Rahandusministeerium väidab aga, et sellistel võlakirjadel pole katet ning *soovitab tänavust riigieelarvet läbi vaadata* ja eelarvedefitsiiti suurendada. (EP)

Teise objekti (*eelarvedefitsiiti*) käändevalik seletub ilmselt sellega, et see laiendab partitiivverbi *suurendama*, kuid verb *suurendama* ei ole esimese objektiga (*tänavust riigieelarvet*) süntaktiliselt seotud. Kas on võimalik, et ühe partsiaalobjekti olemasolu soodustab teise objekti partsiaalobjekti vormis esinemist?

Omavahel seotud moodustajate morfoloogilisest assimilatsioonist rääkides tuleb alustada kõige selgemast moodustajatevahelisest seosest, nimelt rinnastusest. Rinnastatud moodustajad kipuvad olema süntaktiliselt ja semantiliselt sarnased. Haspelmath (2007) osutab süntaktiliselt paralleelsete, kuid semantiliselt erinevate moodustajate rinnastamise ebagrammatilisusele või vähemalt küsitavusele (nt *ta sõi lõunat sõbraga ja lusikaga*). EKG II (1993) järgi „seob rinnastus süntaktiliselt võrdväärseid moodustajaid, millest ükski ei määra teise olemasolu ega grammatilist vormi“. Teisisõnu, rinnastatud moodustajad on üksteisest sõltumatud. Kuid nenditakse ka, et rinnastus ühendab „vormilt ja sisult sarnaseid moodustajaid“ ning et „võimalust mööda on sama ka rindliikmete sõnaliik ja morfoloogiline vorm“. (EKG: 213) EKG-s esitatud seisukoht on järelikult see, et kuigi üks rinnastatud moodustaja ei määra teise morfoloogilist vormi, võib see siiski seda *mõjutada*. Kui üks moodustaja peab olema teatud käändes, pannakse teine moodustaja võimaluse korral samasse käändesse. Infiniitsed konstruktsioonid, milles on sageli võimalikud

mõlemad käändevormi variandid, loovad seega soodsa pinna selliseks morfoloogiliseks assimilatsiooniks. Lause 58 on aga keerulisem, kuna tegemist ei ole puhta rinnastusega. Selles lauses ei ole rinnastatud moodustajateks mitte objektid, vaid terved verbifraasid.

Paljudest näidetest on selge, et objekti käändevaikut võivad mõjutada ka objektiga kaudsemalt seotud elemendid. Järgmine lause illustreerib seda, kuidas üks partsiaalobjekti soodustav tegur (antud juhul eitus), mis ei ole analüüsitava objektifraasiga otseselt seotud, kandub üle objektifraasile:

59) Ausõna, poleks uskunud, et siin *mõnd eestlast võib leida*. (ILU)

Tegemist on modaalkonstruksiooniga, mis võimaldab kasutada partsiaalobjekti ainult erijuhtudel. Peale eituse ei ole lauses ühtki tegurit, mis võimaldaks partsiaalobjekti kasutust modaalkonstruksioonis. Järelikult on partsiaalobjekti kasutus tingitud just eitusest ning eitus ei pea olema objektiga otseses süntaktilises seoses, et sellele mõju avaldada. Seega saab postuleerida samasugust “grammatilist ülekannet” pealausest kõrvallausesse, mis oleks ühtaegu sobiv seletus partsiaalobjekti kasutusele lauses 58.

Võimaldamis- ja kohustamiskonstruksiooni juures väärrib mainimist seegi, et totaalobjekti käändeks võib olla nii omastav kui ka nimetav kääne (teistes objektikonstruksiooni alltüüpides on ainuvõimalikuks totaalobjekti käändeks omastav). Totaalobjekti sisaldavast 57 lausest 22-s (39%) esineb objekt nimetavas käändes, nt:

60) Marika *soovitab lahkelt osta* mõnest nimetatud kauplusest *kallis kevadjope* ja käia sellega kolm-neli aastat. (EP)

61) Valitsus *soovitab linnavalitsusel sõlmida hoone tagastamisel leping*, mis kohustaks omanikku säilitama maja senine sihtotstarve. (EP)

Nagu näidetest näha, on nimetavaline objekt võimalik nii agendi olemasolul (lause 61, *linnavalitsusel*) kui selle puudumisel (lause 60). On teada, et selline totaalobjekti käände varieerumine esineb ka refereeritud käskudes, näiteks *Palusin näidata talle istekoht/istekoha* (EKK: 478). Käändevaliku varieerumise puhul verbidega *soovitama* ja *võimaldama* tundub tegemist olevat sama nähtusega. Kuigi need verbid ei väljenda käske,

kuuluvad nad oma argumentstruktuuri poolest samasse rühma, kuhu kuuluvad ka käsuverbid *käskima* ja *paluma*. Selle rühma eristav tunnusjoon on, et komplementlause tegevussubjekt on adessiivis (*ta palus mul endaga kaasa minna, soovitasin tal homme vara ärgata* jne).

Kokkuvõtteks võib tõdeda, et nii modaalkonstruksioon kui ka võimaldamis-kohustamiskonstruksioon soodustavad väga tugevalt totaalobjekti. Partsiaalobjekti kasutamine on võimalik ainult küsilause, korduva situatsiooni või grammatilise ülekande korral.

5.3. Soovimis-kavatsemiskonstruksioon

5.3.1. Korduvus/ühekordsus

Erinevalt modaalkonstruksioonist ja võimaldamis-kohustamiskonstruksioonist on partsiaalobjekti kasutus soovimis-kavatsemiskonstruksioonis palju levinum, nii et see on võimalik isegi ühekordse tegevuse puhul:

62) "Me *tahame leida partnerit*, kellega kaubamaja toitlustust arendada ja laiendada," ütles Tallinna Kaubamaja müügidirektor Andrus Ossip. (EP)

Vaadeldud laused, milles on verbiühend *leida tahtma*, näitavad eriti suurt varieerumist, partsiaalobjekti sagedus on koguni 49%. Olulisi erinevusi objekti põhiliste semantiliste ja referentsiaalsete omaduste järgi (konkreetne/abstraktne, definiitne/indefiniitne) ei ole märgata.

Objektikonstruksiooni esimese kahe alltüübi puhul osutus partsiaalobjekti võimaldavaks teguriks situatsiooni korduv iseloom. Nagu näitavad alltoodud andmed verbiühendiga *leida tahtma*, on käändevalik üsna tihedalt seotud situatsiooni tüübiga ka soovimis-kavatsemiskonstruksioonis.

Tabel 9. Objekti käände jaotus situatsiooni tüübi järgi verbiühendiga *leida tahtma*

Situatsiooni tüüp	Partsiaalobjekt	Totaalobjekt	Kokku	Partsiaalobjekti
korduv	23	3	26	88%
ühekordne	38	60	98	39%

Korduva situatsiooni puhul kasutatakse valdavalt partsiaalobjekti:

63) Kõik kunstnikud *tahavad leida maailma kirjeldavat koodi*. (EP)

Ühekordse situatsiooni puhul leidub aga palju rohkem käändevaliku varieerumist:

64) Teede- ja sideministeerium *tahab mandri ja saarte laevaliinidele teist operaatorit leida* järgmiseks aastaks, sest konkurents aitaks parandada reisijateveo kvaliteeti. (EP)

65) "*Tahame leida maakonna kiirabibrigaadidele ühise omaniku*," lausus ühisomavalitsuste juhataja Urmas Tamm. (EP)

Osades 5.3.2–5.3.4 vaadeldakse erinevaid tegureid, mis mõjutavad käändevalikut soovimis-kavatsemiskonstruktsioonis ühekordsetes situatsioonides.

5.3.2. Finiitverb

Lisaks *da*-infinitiiviga fraasile sisaldab soovimis-kavatsemiskonstruktsioon ka finiitverbi, mis väljendab soovi, lootust, kavatsust vms. Raamatus „Lause õigekeelsus“ kirjutab Mati Erelt (2006), et käändevalik ei sõltu mitte ainult *da*-infinitiivis esinevast verbist, vaid ka finiitverbist ehk lause põhiverbist. Teisisõnu, põhiverbi tavalised nõuded objekti käände suhtes (näiteks *tahtma* nõuab partsiaalobjekti) võivad kanduda üle *da*-infinitiivis esineva verbi objektile, kui *da*-infinitiiviga fraas on ise põhiverbi objekti rollis. Erelt osutab ka käändevaliku varieerumisele selles konstruktsioonis, märgates, et „soovimist, tahtmist või kavatsemist väljendavate verbide puhul võib esineda nii osa- kui ka täissihitis, kuid võimalik tõlgenduserinevus on ebaoluline“ (Erelt 2006: 42). Erelti järgi on laused *Tahan osta auto* ja *Tahan osta autot* järelikult enam-vähem sama tähendusega. Seevastu Johannes Aavik väitis, et totaal- ja partsiaalobjekti vahel on tähenduserinevus ning käändevalik sõltub sellest, mida tahetakse rõhutada: „toonitatagu, et osaobjekt sobib ainult siis, kui tähtsam on tahtmine, oskamine, suutmine üldse; kui aga tähtsam on infinitiiviga osutatud tegevus, eriti üksikus, konkreetnes juhtumus, peab olema täisobjekt, kui infinitiiv seda nõuab“ (Kont 1963: 138). Ka Tauli (1980: 60) näeb siin tähenduserinevust: „partsiaalobjekt väljendab nõrgemat, totaalobjekt kindlamat soovi,

soovitust, tahet, kavatsust; partsiaalobjekti puhul ei väljendata, totaalobjekti puhul väljendatakse võimalikku tulemust“.

Kuigi esialgsete andmete põhjal paistis, et partsiaalobjekt on sagedasem põhiverbiga *tahtma* kui põhiverbiga *lootma*, siis üksikasjalikum analüüs näitab, et see vahe on suurel määral seotud mitte verbide endi omadustega, vaid tunnusega korduv/ühekordne. Järgmine tabel on koostatud ainult olevikus oleva põhiverbiga lausete põhjal, et välistada ajakategooria võimalik mõju.

Tabel 10. Objekti käände jaotus verbiühendi ja situatsiooni tüübi järgi (olevikus)

Verbiühend	Partsiaalobjekt	Totaalobjekt	Kokku	Partsiaalobjekti
<i>leida tahtma</i>				
korduv	21	2	23	91%
ühekordne	21	46	67	31%
kokku	42	48	90	46%
<i>leida lootma</i>				
korduv	7	2	9	78%
ühekordne	15	95	110	14%
kokku	22	97	119	18%

Nagu näha, on erinevused palju väiksemad tegevuse tüübi sees kui mõlemat situatsioonitüüpi koos vaadates. Teisisõnu, partsiaalobjekti kõrgem esinemissagedus verbiga *tahtma* seletub suures osas sellega, et korduvaid situatsioone kirjeldavate lausete osakaal on suurem verbiga *tahtma* kui verbiga *lootma*.

Tuleb siiski välja, et situatsioonitüübist sõltumatult soodustab *tahtma* partsiaalobjekti kasutamist natuke rohkem kui *lootma*. Selle erinevuse seletamiseks võiks pakkuda kahte hüpoteesi. Esimeseks hüpoteesiks on see, et käändevalikut mõjutavad põhiverbi süntaktilised omadused. Kuna *tahtma*-verb esineb sageli koos nimisõnafrasist laiendiga (objektiga), mis tänu *tahtma*-verbi semantikale on alati osastavas käändes, siis *lootma*-verbi kõige tüüpilisemaks laiendiks ei ole nimisõnafrasa, vaid *et*-kõrvallause. Seega võib oletada, et *tahtma*-verb on tugevamalt seotud osastava käände kasutamisega kui seda on *lootma*-

verb. Teise hüpoteesi kohaselt ei ole olulised põhiverbi süntaktilised eelistused, vaid selle semantilised omadused. Sellisele seletusele vihjas ka Johannes Aavik:

„(Partsiaalobjekti soodustav) mõju aga ei ole ega tohi olla kõigil verbidel ühesugune: tugevam on see verbidel *tahan, soovin, igatsen, tohin, püüan, katsun* jne. (üldse tahte- ja tundeverbidel); väiksem verbidel *võin, saan, suudan, oskan, mõistan, mõtlen, kavatsen, loodan* jne. – peaaegu olematu verbidel *pean, otsustan*.“
(Kont 1963: 138)

Tundub aga, et Aaviku pakutud rühmad ei ole väga järjekindlad. Näiteks on raske mõista, miks peaks verbid *tohtima* ja *püüdma* kuuluma tahte- ja tundeverbide hulka, samal ajal kui *kavatsema* ja *lootma* kuuluvad mõnesse teise rühma. Selleks, et veenvamalt seletada põhiverbi mõju, on vaja andmeid suurema hulga võimalike põhiverbide kohta. Tabelis 11 esitatakse lisaks juba vaadeldud verbidele *tahtma* ja *lootma* andmeid veel nelja verbi kohta: *soovima*, *püüdma*, *kavatsema* ja *lubama*.

Tabel 11. Objekti käände jaotus finiiitverbi järgi (olevikus, koos verbivormiga *leida*)

Finiitverb	Partsiaalobjekt	Totaalobjekt	Kokku	Partsiaalobjekti
<i>soovima</i>	49	33	82	60%
<i>püüdma</i>	41	30	71	58%
<i>tahtma</i>	42	48	90	46%
<i>lootma</i>	22	97	119	18%
<i>kavatsema</i>	1	26	27	4%
<i>lubama</i>	-	13	13	-

66) *Kavatseme kindlustusfirma leida umbes pooltele Lasnamäe elamutele, ütles linnaosa asevanem Tauno Koit. (EP)*

67) *Siiski püüavad nii rahandusministeerium kui Maardu linnavalitsus leida võimalust projekti lõpuleviimiseks. (EP)*

68) *Administraator lubab lahkesti toa leida. (EP)*

69) *Aruniidu sõnul soovib amet leida tasude probleemile korrektset ja läbimõeldud lahendust. (EP)*

Üldiselt võttes kinnitavad need andmed Aaviku intuitsiooni, et verb ise võib soodustada partsiaalobjekti kasutamist. Verbidega *soovima*, *püüdma* ja *tahtma*, mida Aavik liigitas partsiaalobjekti tugevamalt soosivate verbide rühma, on partsiaalobjekti osakaal palju suurem kui ülejäänutega. Põhjus, miks Aaviku rühmitus paika peab, on aga ebaselge. Nagu juba mainitud, ei kõlba Aaviku pakutud seletus, et partsiaalobjekt on sagedasem tahte- ja tundeverbide puhul, sest Aaviku enda moodustatud rühmad ei ole selle seletusega kooskõlas.

Ka Aaviku terminoloogia on üsna problemaatiline. Termin *tahteverb* on väga ebamäärane, samuti ei ole üldse loogiline lahterdada verbi *püüdma* tahteverbiks, pidades samal ajal verbi *kavatsema* millekski muuks. Verbid *püüdma* ja *kavatsema* erinevad küll selle poolest, et esimene viitab pingutustele ja teine viitab mõtetele, kuid *tahte* mõiste on võrdselt oluline mõlema verbi puhul. Teiste sõnadega, nii kavatsemine kui ka püüdmine eeldavad vastava tahte olemasolu ning väljendavad (olgugi, et kaudselt) sedasama tahtet. Lisaks sellele tuleb andmetele toetudes mainida, et kõik Aaviku poolt samasse rühma liigitatud verbid ei käitu objekti käände osas kaugeltki ühtemoodi.

Ükskõik, millise semantilise parameetri järgi neid verbe ka ei liigitataks, ikkagi jääb seletamata mingi vasturääkivus. Nähes, et tabeli 11 ülaosas on verbid *soovima* ja *püüdma* ning alaosas *kavatsema* ja *lubama*, tekib mõte, et partsiaalobjekti osakaal võib olla seotud sellega, mil määral sõltub mõeldud tegevuse teostumine tegevussubjektist. Verb *lubama* eeldab, et subjekt on tõesti suuteline lubatud asja tegema. Seevastu verbi *püüdma* puhul võivad otsustavaks osutuda ka teised tegurid peale subjekti enda tahte ja pingutuste; *püüdma* tähendabki “teha eesmärgi saavutamiseks oma parimat, kuigi sellest ei pruugi piisata”. Kuna sõltuvus subjektist tähendab rohkem kindlust kui sõltuvus välistest teguritest ning partsiaalobjekti kasutus on sageli seotud ebakindlusega, siis tundub loogiline, et mida suurem on subjekti enda roll eesmärgi saavutamisel, seda väiksem on partsiaalobjekti esinemise tõenäosus. Võrreldes verbe *tahtma* ja *lootma* selle teooria kohaselt, ilmneb aga vasturääkivus. „Eesti keele seletava sõnaraamatu” järgi tähendab *tahtma* ‘soovi, püudlust, tungi omama midagi saada, teha, saavutada, millegi järele vajadust tundma; püüd(le)ma’; selles määratluses on selged vihjed subjekti omapoolsele tegevusele ehk oma rollile

eesmärgi saavutamisel. Verbi *lootma* määratluses selliseid vihjeid ei ole, pigem rõhutatakse lootja passiivsust: 'midagi väga soovima; selle täidminekut uskuma ja ootama' (EKSS). Sellest on selge, et tahetu sõltub subjektist rohkem kui loodetu, mistõttu partsiaalobjekt peaks olema sagedasem verbiga *lootma* kui verbiga *tahtma*; tulemused on aga täpselt vastupidised.

On samuti ebaselge, miks *soovima* näib soosivat partsiaalobjekti rohkem, kui seda teeb *tahtma*. Tendents on aga püsiv ning on märgatav ka siis, kui verbiühendi esimese osana esineb verbi *leida* asemel *korraldada* (vt tabel 12).

Tabel 12. Objekti käände jaotus finiiitverbi järgi koos infiniitvormiga *korraldada* (olevikus, ühekordne situatsioon)

Verbiühend	Partsiaalobjekt	Totaalobjekt	Kokku	Partsiaalobjekti
<i>korraldada soovima</i>	12	25	37	32%
<i>korraldada tahtma</i>	11	66	77	14%
<i>korraldada lootma</i>	2	29	31	6%

70) Suusajuhid soovivad tagaajamisvõistlust korraldada ühel päeval. (EP)

71) 2012. aasta suveolümpiat tahab korraldada ka Hamburg, teatas STT. (EP)

72) "Kõrgeima, UEFA Pro-litsentsi kursuse, mis põhimõtteliselt annab õiguse töötada meistriliiga meeskonnaga mis tahes UEFA liikmesmaal, tahame korraldada 2005. või 2006. aastal," ütleb Goes.

73) Valeri Pormann loodab iga kuu korraldada kolmepäevase ühistreeningute tsükli. (PM)

Mis siis võiks olla selle põhjus, et verb *soovima* soosib partsiaalobjekti nii tugevalt, märksa tugevamini kui semantiliselt sarnased verbid *tahtma* ja *lootma*? Üks erinevus, mis aitab eristada vähemalt verbe *soovima* ja *lootma*, on see, et verb *soovima* on seotud tingivas kõneviisis komplementausega (*ma soovin, et ta tuleks*), *lootma* aga kindlas kõneviisis komplementausega (*ma loodan, et ta jääb*). Kuna tingivas kõneviisis on hüpoteetilisuse aste kõrgem, on võimalik, et verb *soovima* sisaldab rohkem kahtlust *da*-infinitiivi fraasiga kirjeldatud tegevuse teostumise suhtes, mis võiks siis omakorda soodustada partsiaalobjekti

kasutust. Kahtlust või implitseeritud eitust partsiaalobjekti soodustava tegurina käsitletakse lähemalt osas 5.3.4.

Umbes samasuurune erinevus kui põhiverbide *tahtma* ja *lootma* vahel leiti ka valimis esindatud *da*-infinitiivis olevate verbide *leida* ja *korraldada* vahel. Tabelis 13 võrreldakse verbiühendeid *leida tahtma* ja *korraldada tahtma*, analüüsides ainult olevikus oleva põhiverbiga lauseid, et välistada ajakategooria mõju.

Tabel 13. Objekti käände jaotus *da*-infinitiivis oleva verbi järgi (olevikus)

Verbiühend	Partsiaalobjekt	Totaalobjekt	Kokku	Partsiaalobjekti
<i>leida tahtma</i>				
korduv	21	2	23	91%
ühekordne	21	46	67	31%
kokku	42	48	90	46%
<i>korraldada tahtma</i>				
korduv	5	3	8	63%
ühekordne	11	68	79	14%
kokku	16	71	87	18%

Verbiga *leida* on partsiaalobjekt sagedasem kui verbiga *korraldada*, mistõttu võib järeldada, et partsiaalobjekti kasutust ei motiveeri soov väljendada imperfektiivset aspekti, (sest duratiivne verb *korraldama* võimaldab aspektiopositsiooni palju paremini kui momentaanne verb *leidma*). Usutavat hüpoteesi leitud erinevuse seletamiseks on raske pakkuda. Üks võimalus on see, et objekti piiritletust tajutakse infiniitsetes tarindites teistmoodi kui finiitsetes osalauseis. Põhiverbidena nõuavad mõlemad verbid lõpetatud tegevuse puhul totaalobjekti:

74) Valitsus korraldas eile *referendumi*[?] *referendumit*.

75) Valitsus leidis eile *investori*[?] *investorit*.

Need kaks lauset on struktuuriliselt identsed, kuid käändevalik ei põhine mõlemas lauses samal loogikal. Lauses 74 on objekti piiritletus ajaline, lauses 75 aga ruumiline. Verbi *korraldama* tüüpilised objektid ongi ajaliselt piiritletud (sündmused ja tegevused), seevastu *leidma*-verbi tüüpiliste objektide piiritletus on kas ruumiline (esemete, inimeste jne puhul)

või mõisteline (abstraktsete mõistete puhul). Kuna verbi infiniitsete vormide problemaatilisus objekti käände seisukohalt lähtudes seisneb just selles, et nad on aja ning aspekti suhtes ebamäärased, on võimalik, et objekti ajaline piiritletus kandub üle verbile. Et selgitada piiritletuse tüüpide võimalikku mõju käändevalikule, tuleb uurida, kas teised, ajaliselt piiritletud objektidega kasutatavad verbid käituvad sarnaselt verbiga *korraldama*.

Peale verbi *korraldama* on üsna vähe samasugust tüüpi ning sagedasti esinevaid verbe. Uurimiseks sobib neist kõige paremini *pidama*, tähenduses ‘mingit tegevust, toimingut, üritust sooritama, läbi viima, korraldama’ (EKSS), nagu väljendites *kõnet pidama*, *lābirāākimisi pidama* jne. Ainus verbi *pidama* sisaldav verbiühend, mida kasutatakse objektikonstruktsioonis piisavalt sageli, et seda analüüsida, on *pidada tahtma*:

76) *Aga pulmapidu tahan pidada* rahulikus õhkkonnas. (ÕL)

77) *Tahtsime pidada mõne mängu* lätlastega, aga see plaan läks luhta. (EP)

Kokku leiti 38 lauset verbiühendiga *pidada tahtma*, neist 21 lauses (55%) kasutati partsiaalobjekti. Kuus lauset sisaldab kinnisühendit *pidu pidada*, mille objekti võib käsitleda piiritlematuna (kui tegu ei ole konkreetse peoga, vaid lihtsalt pidutsemisega) ning mille puhul kasutatakse alati partsiaalobjekti. Kuid isegi siis, kui need laused välja jätta, on ilmne, et verbiühend *pidada tahtma* soodustab partsiaalobjekti rohkem kui *korraldada tahtma*, nagu näitab tabel 14.

Tabel 14. Objekti käände jaotus verbiühenditega *korraldada tahtma* ja *pidada tahtma* (olevikus, OV sõnajärgjega, ühekordset situatsiooni kirjeldavad laused)

Verbiühend	Partsiaalobjekt	Totaalobjekt	Kokku	Partsiaalobjekti
<i>korraldada tahtma</i>	9	15	24	38%
<i>pidada tahtma</i>	7	2	9	78%

Leitud suurele sageduste erinevusele on kolm võimalikku seletust: vahe on seotud kas verbide semantikaga, objektide semantikaga või siis mitte kummagagi (st leitud vahe on lihtsalt juhuslik). Võib olla, et *korraldama* on sisemiselt perfektiivsem kui *pidama*. Teisest küljest võivad objektid ise kanda aspektilist informatsiooni.

Nominaalse aspekti mõiste pärineb Jan Rijkhoffilt (1991), kes kasutab seda noomenite liigitamiseks nende ruumiliste omaduste (piiritletuse ja jagatavuse) järgi, kuid nominaalset aspekti võib käsitleda laiemal mõistena, mis hõlmab ka noomenite ajalisi omadusi või kalduvusi. Kõige tüüpilisemad ajalisi omadusi kandvad noomenid on deverbaalid, milles säilib tuletusaluseks oleva verbi momentaansus või duratiivsus, näiteks *hõise* (momentaansest verbist *hõiskama*) või *järelevalve* (duratiivsest verbist *järele valvama*), kuid põhimõtteliselt võivad kõik tegevust või sündmust tähistavad nimisõnad kanda mingisugust ajalis-aspektilist informatsiooni.

Hinnangukonstruktsiooni osas esitatud eristust protsessikesksete ja tulemuskesksete omadussõnade vahel võib laiendada ka nimisõnadele. Kui objekti juures on protsess olulisem kui tulemus, võib oodata, et sellist objekti sisaldavaid verbifraase käsitletakse pigem imperfektiivsena. Kui olulisem on tulemus, oleks loomulikum käsitleda objekti perfektiivsena ning kasutada totaalobjekti. Eristus protsessikesksuse ja tulemuskesksuse vahel on subjektiivne, pole ühtegi täpselt määratletavat kriteeriumit, mille järgi nimisõnu ühte või teise rühma liigitada.

Siiski võiks rakendada näiteks lihtsat eristust meelelahutuse ja teistsuguse tegevuse vahel (oletades, et ajaviide on oma olemuselt protsessikeskne). Verbiühendi *pidada tahtma* puhul on 9 lausest 8 ajaviiteks liigitatava objektiga (nt *pidu*, *võistlus*, *mäng*); *korraldada tahtma* puhul on ajaviitelise väärtusega 24 objektist ainult 14 (58%), kuna sellega kasutatakse ka ametliku või poliitilise tegevusega seotud objekte (nt *referendum*, *hääletus*, *hange*):

78) Ainuke paha asi on see, et järgmisel aastal *seda lauluvõistlust meie õue peal pidada tahetakse*. (EP)

79) Osalejad pidasid vajalikuks samateemalise seminari korraldamise jätkamist, *järgmine seminar tahetakse korraldada 2001. aastal Austrias*. (EP)

Näitelauseid on aga nii vähe, et nendest ei piisa kindla järelduseni jõudmiseks selles osas, kas nende kahe verbiühendi objektide semantilised erinevused mõjutavad käändevalikut. Võib siiski tõdeda, et totaalobjekti kõrge esinemissagedus verbiga *korraldama* ei paista seletuvat selle verbiga kaasnevate objektide ajalise piiritletusega,

kuna teise ajaliselt piiritletud objektiga esineva verbi (*pidama*) puhul on partsiaalobjekt palju sagedasem. Käesolevas töös jääb küsimus verbide *korraldama* ja *leidma* partsiaalobjekti suhteliste sageduste kohta lahtiseks.

5.3.3. Grammatiline aeg

Veel üks parameeter, mis paistab mingit rolli mängivat, on grammatiline aeg. Järgmises tabelis esitatakse andmeid põhiverbi aja järgi.

Tabel 15. Objekti käände jaotus aja järgi soovimis-kavatsemiskonstruktsioonis

Verbiühend	Partsiaalobjekt	Totaalobjekt	Kokku	Partsiaalobjekti
Olevik				
<i>leida tahtma</i>	42	48	90	47%
<i>leida lootma</i>	22	97	119	18%
<i>leida püüdma</i>	41	30	71	58%
<i>korraldada tahtma</i>	16	71	87	18%
<i>korraldada soovima</i>	15	25	40	38%
kokku	136	271	407	33%
Lihtminevik				
<i>leida tahtma</i>	7	2	9	78%
<i>leida lootma</i>	7	8	15	47%
<i>leida püüdma</i>	16	2	18	89%
<i>korraldada tahtma</i>	11	9	20	55%
<i>korraldada soovima</i>	11	8	19	58%
kokku	52	29	81	64%

Valimimaht jätab soovida, sest minevikulisi lauseid on vähe, aga tendents on selge: partsiaalobjekti kasutatakse palju sagedamini sel juhul, kui põhiverb on minevikus. Sama tendents leiti otstarbelausekonstruktsioonis, kuid soovimis-kavatsemiskonstruktsioonis on see palju tugevam. Üks võimalik põhjus, miks partsiaalobjekti on kasutatud rohkem just soovimis-kavatsemiskonstruktsiooni minevikulistest lausetes, on see, et soovimist väljendavate verbide kasutus mineviku vormis viitab sageli soovi täitmata jäämisele. Mõnel juhul tundubki, et minevikuline lause sisaldab eitavat tähendusvarjundit ehk vihjet sellele, et soovitud ei õnnestunud leida või korraldada:

80) Concordia ülikooli soov kindla aastasissetulekuga Eesti Merehariduskeskusega (EMHK) ühte heita on püsinud kaljukindlana alates 1998. aasta kevadest, mil toonane haridusminister Mait Klaassen *tahtis leida krunti* merehariduskeskuse väljahitamiseks Viimsi poolsaarel. (PM)

81) Üks päev soovis aga 10-aastane plika *leida noormeest* püsisuhte loomise eesmärgil! (EP)

82) *Esimest MM-turniiri soovisid* lisaks Uruguayle *korraldada* Itaalia, Hispaania, Holland ja Rootsi. (EP)

Mõnikord on ebaõnnestumine selgesti välja öeldud eitava verbivormi kaudu lause teises osas, nii et ei ole võimalik öelda, kas tegemist on grammatilise või semantilise ülekandega:

83) RER *lootis leida strateegilist investorit* Saksa riigiraudteest Deutsche Bahnist ja Taani Maersk-kontsernist, kuid *ei saanud* kummagagi kaubale. (EP)

Põhiverbi *püüdma* puhul on implitseeritud eitus palju selgem. Samas minevikulises lauses on eitav tähendusvarjund tugevam verbiga *püüdma* kui teiste verbidega, nagu selgub lausetest 84 ja 85:

84) Ta püüdis koju jõuda enne jalgpallimängu algust.

85) Ta tahtis koju jõuda enne jalgpallimängu algust.

Lause 85 on enam-vähem neutraalne subjekti õigeaegse kojujõudmise suhtes. Lausest 84 aga tundub, et subjekti püüdlus ebaõnnestus, sest muidu oleks ühemõtteliselt välja öeldud, et tal õnnestuski koju jõuda.

Püüdluse õnnestumise korral verbi *püüdma* kasutamine tundub rikkuvat H.P. Grice'i koostööprintsipi kvantiteedimaksiimi: ära ütle rohkem või vähem kui vaja (Grice 1989: 26). Oletus, et vestluspartner järgib Grice'i maksime, viib järelduseni, et midagi olulist ei ole jäetud ütlemata. Samuti on selge, et kvantiteedimaksiim tuleb mängu selliste lausete tõlgendamisel ainult siis, kui põhiverb on mineviku vormis. Olevikus ei teki mingit probleemi. Verbi *püüdma* kasutamine ei riku kvantiteedimaksiimi, sest kirjeldatakse lõpetamata tegevust, mille tulemus ei ole teada.

Kui aga partsiaalobjekti kasutus oleks tingitud eespool kirjeldatud eitava tähendusvarjundi olemasolust, võiks oodata, et selgelt täitmata jäänud soovide/lootuste (ehk siis sisuliselt ühemõtteliselt eitavate lausete) puhul oleks partsiaalobjekt obligatoorne, nagu see on vormiliselt eitavates lausetes. Seevastu selgub, et kuigi partsiaalobjekt on (ootuspäraselt) palju sagedasem, kasutatakse sellises kontekstis ka totaalobjekti. Lausetes, millest saab kindlalt järeldada, et tegevussubjektil ei õnnestunud oma soovi/lootust täide viia, on partsiaalobjekti osakaal 76% (26/34), mis ei ole palju suurem kui partsiaalobjekti osakaal kõnealuste verbiühenditega minevikulistes lausetes üldiselt (64%). Allpool on toodud mõned näited totaalobjekti kasutusest eitava sisuga kontekstis:

86) Volikogu aseesimehe Jaan Järve sõnul *loodeti leida mõni linnale kuuluv erastamata korter*, kuid elamuamet oli enamiku kortereid oksjoneil ära müünud ning sobivat vaba korterit ei olnud enam võtta. (EP)

87) Algselt *lootis kaitseministeerium korraldada õppuse* Baltic Eagle Tapa lähedal loomisjärgus oleval kaitseväe keskpölügoonil, kus asub aga praegu ligi 120 eravalduses olevat krunti. (EP)

88) Itaalia valitsus *soovis* teispäeval mõrvatud valitsusnõunikule *korraldada riikliku matuse*, kuid tapetu lähedased keeldusid sellest. (EP)

89) Kõigepealt *taheti finaalgõistlus pidada* 29. septembril, kuid Tiibeti eksiilvalitsuse vastuseisu tõttu jäi see ära. (ÕL)

90) Pakistani politsei küsitleb vähemalt seitset kinnipeetut, sealhulgas kolme politseinikku, pärast seda, kui pühapäeval *püüti korraldada atentaat* president Pervez Musharraf vastu. (EP)

Kuna soovi ilmsel täitmata jäämisel on nii väike mõju käändevalikule, tuleb järeldada, et kui täitmatajäämisele viidatakse veel kaudsemalt (või suurema ebakindlusega), on selle mõju käändevalikule veel nõrgem ehk siis praktiliselt olematu. Seega, kuigi partsiaalobjekti kasutatakse oluliselt rohkem minevikus kui olevikus, on raske leida sellele veenvat seletust. Minevikus sageli ette tulev eitav implikatsioon võib mingil määral soodustada partsiaalobjekti, kuid kindlasti ei saa kogu vahet sellele omistada.

5.3.4. Sõnajärg

Samamoodi kui hinnangukonstruktsioonis, on ka objektikonstruktsioonis väga tugev seos sõnajärje ja objekti käändevaliku vahel, mida on varem tähele pannud Tauli (1968: 220). Tendents on täpselt sama, mis hinnangukonstruktsioonis: VO sõnajärg infiniitses osalauses soodustab totaalobjekti kasutust, kuid OV sõnajärje puhul domineerib partsiaalobjekt. Tabel 16 ja sellele järgnevad näitelauseid illustreerivad sõnajärje mõju käändevalikule (vaadeldud on ainult oleviku vormis ühekordset situatsiooni kirjeldavaid lauseid):

Tabel 16. Käändevalik soovimis-kavatsemiskonstruktsioonis sõnajärje järgi

Verbiühend	Partsiaalobjekt	Totaalobjekt	Kokku	Partsiaalobjekti %
OV sõnajärg				
<i>leida tahtma</i>	4	5	9	44%
<i>leida püüdma</i>	12	4	16	75%
<i>leida soovima</i>	7	3	10	70%
<i>korraldada tahtma</i>	9	15	24	38%
<i>korraldada soovima</i>	8	4	12	67%
kokku	40	31	71	56%
VO sõnajärg				
<i>leida tahtma</i>	15	40	55	27%
<i>leida püüdma</i>	24	19	43	56%
<i>leida soovima</i>	29	30	59	49%
<i>korraldada tahtma</i>	2	51	53	4%
<i>korraldada soovima</i>	4	21	25	16%
kokku	74	161	235	31%

91) "Kõik peabki nii olema, me *tahamegi Otepää etappi korraldada* nii nagu maailmameistrivõistlusi," kommenteeris peakorraldaja Alar Arukuusk. (EP)

92) "Lisaks *tahame* samal ajal *korraldada ka Rahvusvahelise Võrkpalliföderatsiooni kohtunike koolituse*, et tabada kaks kärbest ühe hoobiga," lisas ta. (EP)

93) Firma, kes *soovib pealinna tulevärki korraldada*, peab linnavalitsusele esitama projekti, mis on kinnitatud tuletõrje- ja päästeametis ning politseis, ütles abilinnapea Sergei Kulakov. (EP)

94) Loksa vallas Kotka külas soovib Eesti Energia leida uue omaniku puhkehoonetele looduskaunis kohas Valgejõe kaldal, hooned on koormatud rendilepinguga. (EP)

Tulemused varieeruvad verbiti, kuid iga verbiühendi puhul paistab välja sama tendents: partsiaalobjekti osakaal on oluliselt suurem OV sõnajärjega lausetes. Võib arvata, et partsiaalobjekti domineerimine pöördjärjega lausetes on seletatav samade infostruktuuriliste mõjuritega, mis toimivad hinnangukonstruktsioonis. Osastav, olles tavaline ebaolulise või sisutu objekti kääne, ei sobi fookuses olevatele objektidele, mida tänu oma infostruktuurilisele kaalule tuleb pidada oluliseks informatsiooniks. Kui objekt ei ole esmatähtis, tõuseb märkimisväärselt partsiaalobjekti osakaal.

Kokkuvõtteks võib jagada objektikonstruktsiooni alltüübid kaheks rühmaks:

1) need konstruktsioonid, milles partsiaalobjekt esineb ainult erandjuhtudel (võimaldamis-kohustamiskonstruktsioon, modaalkonstruktsioon). Partsiaalobjekti kasutamist põhjustab situatsiooni korduvus või lause eitav sisu;

2) soovimis-kavatsemiskonstruktsioon, milles totaalobjekt on küll tavalisem, kuid partsiaalobjekt on võimalik isegi ilma seda tugevasti soodustavate mõjuritega olemasoluta. Objekti käändevalik sõltub situatsiooni korduvusest/ühekordsusest, sõnajärjest, grammatilisest ajast ning nii finiiit- kui ka infiniitverbidest enestest, kuigi verbide mõju täpset iseloomu on vaja edasi uurida.

5.3.5. Tingimus või kahtlus implitseeritud eituse ilminguna

On teada, et objekti käändevalik on tihedalt seotud kõneleja hinnanguga lauses kirjeldatava olukorra teostumise võimalikkuse kohta. See nähtus ei piirdu ainult selge eitusega, vaid on märgatav ka sellistel juhtudel, kus vormiline eitus puudub, nagu näitavad hinnangukonstruktsiooni analüüsi andmed (nt negatiivset võimalikkushinnangut andvad omadussõnad soodustavad partsiaalobjekti). Kui kaugele võiks selle nn peidetud eituse mõju ulatuda, ning kas peidetud eitust saaks pidada partsiaalobjekti kasutuse üldiseks põhjustajaks?

Järgnevalt analüüsitakse kahte lausetüüpi, mida iseloomustab kindlas kõneviisis kõrgem kahtlus- või hüpoteetilisusaste, mis (peidetud eituse teooria kohaselt) loob soodsamaid

tingimusi partsiaalobjekti kasutuseks. Termin *hüpoteetilisuse aste* peegeldab seda, et hüpoteetilisus ei ole binaarne vastandus, vaid kontiinum; loogiliste äärmuste (nt tõlevastava lause ja kontrafaktiivse lause) vahel on mõned laused teistest hüpoteetilisemad (Plado 2010: 259).

Esimene selline lausetüüp on *kui*-tingimuslause ehk kõrvallause, mis algab tingimust väljendava sidesõnaga *kui*. Objektikonstruktsioonis kirjeldatav situatsioon *kui*-tingimuslauasetes on enamasti üldise või korduva iseloomuga. Mõned näited:

95) Kui *tahad* osta neti vahendusel näiteks sülearvutit ja *leida odavaimat*, siis tasub enne hinnamonitoriga konsulteerida. (EP)

96) Kui keegi *tahab seal mingit üritust korraldada*, tuleb valda tulla. (EP)

97) Aga kui üks 50-aastane proua *soovib leida endale 35-aastast meest*, siis ta ilmselt jääbki ootama, arvab Jane. (EP)

Need laused teeb korduvateks see, et kõrvallause subjekt on mittespetsiifiline, mistõttu pealause väide ei puutu ühte konkreetse juhtumisse, vaid on mõeldud üldtõena, mis kehtib igas kirjeldatud situatsioonile vastavas juhtumis. Sellistel lausetel on suhteliselt madal hüpoteetilisuse aste, kuid sellegipoolest pole kahtlust, et hüpoteetilisuse aste on kõrgem, kui see oleks ilma sidesõnata *kui* (võrdluseks lausega 96 võib moodustada lihtlause *Keegi tahab seal mingit üritust/mingi ürituse korraldada*, mille hüpoteetilisuse aste on null).

Ootuspäraselt, kuna kõrgem hüpoteetilisuse aste peaks seostuma partsiaalobjekti sagedasema kasutusega, on partsiaalobjekti osakaal *kui*-tingimuslauasetes väga suur, koguni 84% (26/31). Mõnel määral seletub see eelmainitud asjaoluga, et *kui*-tingimuslaused kirjeldavad enamjaolt korduvat situatsiooni. Siiski, arvestades korduvat situatsiooni kirjeldavate lausete osakaalu, oleks partsiaalobjekti oodatud sagedus, juhul kui lausetüübil ei oleks mingit mõju käändevalikule, ainult 63%. Võib järelikult kinnitada, et kõrgema hüpoteetilisuse astmega lausetes on partsiaalobjekti osakaal suurem.

Teine lausetüüp, mis selgelt võimaldab kahtluse ja kindluse ehk erinevate hüpoteetilisuse astmete vastandamist, on omadussõnalise täiendi funktsiooni täitev relatiivlause, nagu lauses 98 ja selle mõeldavates variantides 99–101:

98) Lisaks soovib EIEK leida inimest, kes oskaks raamatupidamisel juhendada.
(EP)

99) Lisaks soovib EIEK leida inimest, kes oskab raamatupidamisel juhendada.

100) Lisaks soovib EIEK leida inimese, kes oskaks raamatupidamisel juhendada.

101) Lisaks soovib EIEK leida inimese, kes oskab raamatupidamisel juhendada.

Sellest lausetüübist on varem kirjutanud Renate ja Karl Pajusalu (2004, 2010), kes juhivad tähelepanu relatiivlause verbi vormi ja referendi (mitte)spetsiifilisuse vahelisele seosele. Kui relatiivlause põhiverb on indikatiivis, siis selle referent on spetsiifiline; seevastu mittespetsiifilise referendi puhul kasutatakse tingivat kõneviisi. Nad mainivad siiski, et selline vastandus tuleb esile ainult sel juhul, kui ta „ei satu vastuollu muude tähendust määravate asjaoludega“. (Pajusalu ja Pajusalu 2010: 244) Objektikonstruktsiooni näitelauseid vaadates on selge, et relatiivlause kõneviisi kaudu väljendatakse rohkem kui ainult (mitte)spetsiifilisust. Paljudel juhtudel kasutatakse kindlat kõneviisi koos mittespetsiifilisena tõlgendatava referendiga:

102) Läti president *soovib leida peaministri*, kes moodustab stabiilse ja töövõimelise valitsuse. (EP)

Referendi *peaminister* spetsiifilise tõlgenduse puhul tuleb välja, et peaminister on kadunud ja teda soovitakse leida; mittespetsiifilise tõlgenduse puhul otsitakse peaministri ametisse sobivat inimest. Pole raske mõista, et otsustama peab mittespetsiifilise tõlgenduse kasuks, mistõttu tuleb ka järeldada, et selles lauses ei ole relatiivlause kõneviisi valik seotud referendi (mitte)spetsiifilisusega. Relatiivlause kõneviisi tähendus selgub, kui võrrelda lauset 102 selle võimaliku variandiga 103:

103) Läti president soovib leida peaministri, kes moodustaks stabiilse ja töövõimelise valitsuse.

Lause 102 on relatiivlause kirjeldatud olukorra teostumise suhtes neutraalne. Lauses 103 väljendab konditsionaal seda, et kirjeldatud olukord on hüpoteetiline või ebatõeline, mis (kuna referent on mittespetsiifiline ning relatiivlause kirjeldab referenti) sisuliselt tähendab seda, et kaheldakse antud kirjeldusele vastava referendi olemasolus. Nagu varem mainitud, soodustab selline kahtlus mõnedel juhtudel partsiaalobjekti kasutust. Seega

tundub loogiline, et objekti laiendava konditsionaalse relatiivlause olemasolu võiks suurendada partsiaalobjekti osakaalu.

Tabelis 17 esitatakse andmed käändevaliku kohta sellistes lausetes, milles objekti laiendab konditsioonaalne relatiivlause (vaadeldud on ainult olevikus ühekordset situatsiooni kirjeldavaid lauseid).

Tabel 17. Objekti käände jaotus konditsionaalsest relatiivlausest laiendiga ja ilma selleta

	+ konditsioonaalne relatiivlause			Muud laused
Verbiühend	Partsiaalobjekt	Totaalobjekt	Partsiaalobjekti %	Partsiaalobjekti %
<i>leida soovima</i>	5	2	71%	51%
<i>leida tahtma</i>	4	6	40%	28%
<i>leida lootma</i>	2	4	33%	14%
kokku	11	12	48%	31%

Nagu tabelist 17 selgub, on korpuses analüüsiks sobivaid lauseid üsna vähe. Siiski ilmneb ootuspärane tendents, et konditsioonaalne relatiivlause soodustab partsiaalobjekti kasutust. Objekti käändevaliku suure varieerumise põhjuste väljaselgitamise seisukohalt on aga olulisem see, et isegi konditsionaalse relatiivlause olemasolu korral ei ole partsiaalobjekt kaugeltki kohustuslik ning esineb totaalobjektiga võrdsel määral. Konditsionaalse relatiivlause mõju on isegi väiksem, kui soovimist väljendavate verbide siiani sedastamata jäänud omavaheliste semantiliste erinevuste mõju (st vahe verbide *soovima* ja *lootma* tulemuste vahel on märksa suurem, kui vahe konditsionaalset relatiivlause sisaldavate ja mittesisaldavate lausete tulemuste vahel).

Näitelauseid analüüsides ja tulemustele seletust otsides on lihtne omistada näiliselt vasturääkivaid käändevalikuid keelekasutaja muul viisil väljaütlemata jäänud hinnangule kirjeldatud tegevuse teostumise tõenäolisuse kohta, kuid ei ole loogiline, et ainult objekti käändes väljenduvatel hinnangutel oleks suurem mõju kui ühemõttelisemat väljendust leidvatel hinnangutel. Seega, kuna isegi selget kahtlust väljendava konditsionaalse relatiivlause mõju käändevalikule on väga piiratud, ei ole usutav, et märkimisväärne osa käändevaliku varieerumisest oleks seletatav peidetud võimalikkushinnangute kaudu.

6. Järeltäiendikonstruktsioon

Järgmisena vaadeldakse kahte semantiliselt sarnast, kuid süntaktiliselt väga erinevat konstruktsiooni, nimelt järeltäiendikonstruktsiooni ja translatiivadverbiaaliga konstruktsiooni. Nende ühine joon on see, et *da*-infinitiiviga fraas järgneb (mitte küll alati vahetult) nimisõnale, millega see on süntaktiliselt tugevalt seotud. Järeltäiendikonstruktsioonis laiendab *da*-infinitiiviga fraas „mõnd substantiivi, mis väljendab potentsiaali (võimet, soovi, käsku vms), et sooritataks infinitiivitarindiga märgitud tegevus“ (Penjam 2008: 102): *soov (õigus, otsus, taotlus vms) X teha*. Nimisõnafrasas ise võib olla subjekt, objekt, või adverbiaal ning esineda erinevates käänetes:

104) Kohe pärast seda, kui laev kaldus tüürpoordi, andis kapten *käsu laev järsult vasakule pöörata*. (EP)

105) Hageja nõustus Keila linnavalitsuse *taotlusega asja menetlus lõpetada*. (EP)

106) "Oli ka *soov komisjoni kutsuda Laar ja Lepikson*, kuid see ei leidnud toetust," märkis Rahvaliitu kuuluv Tammsaar. (EP)

Üldiselt võib järeltäiendikonstruktsioonis esinevad põhisõnad jagada kahte rühma: need, millega esineb partsiaalobjekti, ja need, millega see on võimatu. Andmed erinevate nimisõnade kohta on esitatud tabelis 18.

Tabel 18. Objekti käände jaotus järeltäiendi konstruktsioonis, põhisõna järgi

Põhisõna	Partsiaalobjekt	Totaalobjekt	Kokku	Partsiaalobjekti %
<i>oskus</i>	15	21	36	42%
<i>õigus</i>	12	44	56	21%
<i>soov</i>	25	70	95	26%
<i>taotlus</i>	-	30	30	-
<i>ettepanek</i>	-	32	32	-
<i>otsus</i>	1	40	41	2%
<i>käsk</i>	2	49	51	4%
Kokku	55	286	341	16%

107) "Aga ma ei ütle, et meil polnud õnne, sest *oskus väravat lüüa* on üks suurimaid oskusi," sedastas Eesti treener Jelle Goes. (ÕL)

108) See on elustiil, mida iseloomustab *oskus tänapäeva kiire elurütm* vähemalt lauas *unustada*, nagu ka tahtejõud masstoodangu odavatele ahvatlustele mitte järele anda. (EP)

109) Juriidiliselt on tõepoolest tööandjal *õigus* kokkuleppel *töötajaga tööleping lõpetada*, töötajal on ka *õigus* uuesti samas ettevõttes tööd jätkata. (EP)

110) Arvestada tuleb sedagi, et vanemal on *õigus kooli valida*. (EP)

111) Siseminister Tarmo Loodus põhjendab *taotlust ministeeriumi eelarve* tuleval aastal *kahekordistada* senise alarahastamisega ja vajadusega rahvast paremini teenindada. (EP)

Laused 107–110 illustreerivad käändevaliku varieerumist seda võimaldavate põhisõnadega. Lauses 111 paistab, et järeltäiendi konstruktsiooni põhisõna *taotlus* totaalobjekti soodustav mõju kaalub üles *da*-infinitiivi vormis oleva verbi aspektilise ebamäärasuse (teistes kontekstides kasutatakse verbiga *kahekordistama* vabalt nii partsiaal- kui ka totaalobjekti, nagu lauses *Firma kahekordistas kasumi/kasumit*).

Partsiaalobjekti võimaldavate (*oskus, õigus, soov*) ja mittevõimaldavate (*taotlus, ettepanek, otsus, käsk*) nimisõnade rühmi vaadates hakkab silma, et isegi partitiivverbist tuletatud ning seega imperfektiivse aspekti tähendusvarjundit kandev nimisõna *taotlus* ei võimalda partsiaalobjekti. Järelikult ei ole võimalik teatud nimisõna kuuluvust esimesse või teise rühma seletada hägusa aspekti positsiooni peegeldusena. Seevastu on oluline teisteski konstruktsioonides suurt mõju omav vastandus korduva ja ühekordse situatsiooni vahel, mis on esitatud tabelis 19:

Tabel 19. Objekti käände jaotus ja situatsiooni tüüp järeltäiendikonstruktsioonis

Põhisõna	Korduva situatsiooni %	Partsiaalobjekti %
<i>oskus</i>	97	42
<i>õigus</i>	84	21

Põhisõna	Korduva situatsiooni %	Partsiaalobjekti %
<i>soov</i>	37	26
<i>taotlus</i>	-	-
<i>ettepanek</i>	6	-
<i>otsus</i>	2	2
<i>käsk</i>	4	4

Põhisõnad, mis esinevad sageli järeltäiendi konstruktsioonis, erinevad märkimisväärselt selle poolest, missuguste situatsioonidega nad kipuvad seostuma. Põhisõnad *oskus* ja *õigus* on seotud valdavalt korduvate situatsioonidega, samal ajal kui põhisõnadega *taotlus*, *ettepanek*, *otsus* ja *käsk* on situatsioon peaaegu alati ühekordne.

112) Oskus mätaste vahel astuda, *oskus jalga muda seest välja tõmmata*, kõik tuleb justkui iseenesest. (PM)

113) Politseinikul on *õigus auto peatada*, kui ta kahtlustab juhti õigusrikkumises või on käimas politseioperatsioon. (EP)

114) Tema väitel tähendaks linnavolikogu võimalik *otsus kool reorganiseerida* umbes poolte õhtukooli õpilaste loobumist teadmiste omandamisest. (EP)

115) Taani kuningas Kristoferi lesk Margrete, kes sai pärast kuninga surma Eestimaa lääniks, andis 1265. aastal *käsu linnamüür ehitada*. (EP)

Kõikide vaadeldud nimisõnadega kasutatakse enamasti totaalobjekti, kuid seos situatsiooni korduvuse ja objekti käände vahel on ilmselge: selliste nimisõnadega, mis kõne all olevas konstruktsioonis seostuvad valdavalt ühekordsete situatsioonidega, ei kasutata partsiaalobjekti peaaegu üldse. Korduvate situatsioonidega sageli seostuvate nimisõnade puhul on näha palju rohkem käändevaliku varieerumist, mis paistab olevat seotud just selle sama korduvuse tunnuse varieerumisega:

116) Läbi läkski koalitsiooni *soov lugemine katkestada* ning määrata parandusettepanekute tegemise tähtpäevaks 5. august. (EP)

117) Selle aja sees võib aga tekkida *soov last sünnitada*. (EP)

Samas tuleb rõhutada, et kuigi tabelis ilmnev seos on väga tugev, ei ole see kaugeltki üksühene. Isegi korduva situatsiooni puhul domineerib totaalobjekt (nt lause 118) ning ühekordse situatsiooni puhul on võimalik ka partsiaalobjekt (nt lause 119):

118) Soome turistide huvi Eesti vastu on vähenemas, kuid samas kasvab eestlaste soov puhkus kodumaal veeta. (EP)

119) Keskerakondlasest Rahneli arvates tähendab Rahvaliidu soov vallavanemat ametisse jätta koalitsiooni lõppu. (EP)

Laused, milles on põhisõna soov, pakuvad nendes esineva varieerumise tõttu (varieeruvad nii situatsiooni tüüp kui ka objekti kääne) sobivat võrdlusmaterjali, mille abil saab uurida, millest sõltub käändevalik sel juhul, kui fraasi põhisõna võimaldab mõlemat varianti. Tabelis 20 on jaotatud põhisõna soov sisaldavad lauseandmed erinevate parameetrite järgi, mis on osutunud olulisteks ka teistes konstruktsioonides: situatsiooni korduvus/ühekordsus, verbi tüüp (duratiivne/momentaanne), objekti definiitsus, objekti abstraktsus/konkreetsus, põhiverbi aeg, sõnajärg ja latiivse kohamääruse olemasolu.

Tabel 20. Objekti käände jaotus erinevate parameetrite järgi põhisõnaga soov

	Partsiaalobjekt	Totaalobjekt	Kokku	Partsiaalobjekti %
Situatsiooni tüüp				
korduv	15	20	35	43%
ühekordne	10	50	60	17%
Verbi tüüp				
duratiivne	10	23	33	30%
momentaanne	11	38	49	22%
Objekti definiitsus				
indefiniitne	13	20	33	39%
definiitne	12	50	62	19%
Objekti konkreetsus				
abstraktne	12	41	53	23%
konkreetne	13	29	42	31%
Põhiverbi aeg				
olevik	17	42	59	29%
minevik	4	23	27	15%
Sõnajärg				
OV	24	64	88	27%
VO	1	6	7	14%

	Partsiaalobjekt	Totaalobjekt	Kokku	Partsiaalobjekti %
Latiivne kohamäärus				
puudub	23	53	76	30%
olemas	2	17	19	11%
Kokku	25	70	95	26%

Näiliselt suur erinevus oleviku ja mineviku vahel seletub sellega, et peaaegu kõik minevikus oleva põhiverbiga laused kirjeldavad ühekordseid situatsioone.

120) Glaskov märkas välisukse lahti teinud naise sõrmes punase kiviga kuldsõrmust ning temas tärkas *soov sõrmus endale saada*. (EP)

121) Kurvi sissekeeramisel vajus masin nii kaldu, et mind haaras *soov jalga gaasipedaalilt võtta* ja üritusest loobuda. (EP)

Kui vaadata ainult korduva situatsiooni juhtumeid, siis on partsiaalobjekti sagedus 12% (3/25) mineviku puhul ning 13% (4/30) oleviku puhul. Samuti osutub ebaoluliseks vastandus duratiivne/momentaanne. Ka sõnajärg ei saa olla selles konstruktsioonis otsustav tegur, kuna peaaegu kõik laused on sama sõnajärgiga (nimelt OV). Jälle tundub, et kõige tähtsam süstemaatiline tegur on situatsiooni korduvus/ühekordsus, kuid ka see jätab suure osa varieerumisest seletamata, kuna korduva situatsiooni puhul on partsiaal- ja totaalobjekti võimalused ligikaudu võrdsed ning partsiaalobjekt on võimalik ka ühekordse situatsiooni puhul (laused 122 ja 123). Sarnaselt hinnangukonstruktsiooni tulemustega on märkimisväärne ka latiivse kohamääruse mõju (lause 124):

122) Meie mõlema eesmärk on jutustada lugu nõnda, et inimesel ei tekiks kordagi *soov asi pooleli jätta*. (EP)

123) 2003. a koalitsioonileppega loodud abiministri ametikoht on seaduse järgi poliitiline ning *soov abiministrit teha kantslerit* tähendab apoliitilise ametikoha politiseerimist. (EP)

124) Tallinna haridusameti alushariduse inspektori Marika Pettai sõnul on vene vanematel suur *soov laps eesti lasteaeda saada* ja selle nimel tehakse isegi trikke. (EP)

Objekti definiitsus osutub palju tähtsamaks järeltäiendikonstruktsioonis, kui teistes konstruktsioonides. Loogilist seletust sellele on raske leida.

Huvitav on aga see, et definiitsuse mõju paistab olevat seotud situatsiooni korduvusega, nagu näitab tabel 21.

Tabel 21. Objekti käände jaotus definiitsuse järgi põhisõnaga *soov*

	Partsiaalobjekt	Totaalobjekt	Kokku	Partsiaalobjekti %
Korduv situatsioon				
indefiniitne	11	10	21	52%
definiitne	4	10	14	29%
Ühekordne situatsioon				
indefiniitne	2	10	12	17%
definiitne	8	40	48	17%

Paar näidet indefiniitse (125) ning definiitse (126) objektiga:

125) *Soov suvilat üürida* jääbki enamasti pelgalt sooviks, sest valik on peaaegu olematu. (EP)

126) Küsitluse järgi on tõusnud ka inimeste *soov* hääletusel *oma arvamus öelda*. (EP)

Pole üllatav, et korduvates situatsioonides on tavalisem indefiniitne objekt ja ühekordsetes situatsioonides on tavalisem definiitne objekt. Objekti definiitsus ongi üks neist parameetritest, mis aitab otsustada situatsioonide korduvuse/ühekordsuse üle. Seda näitab asjaolu, et tagasipöördumatut seisundimuutust põhjustav tegevus ei saa korduda sama objektiga (kui eeldada, et laused *Jüri purustas korvpalliga aknaklaasi* ja *Mari purustas korvpalliga aknaklaasi* kirjeldavad kahte erinevat sündmust, siis need kaks lauset saavad olla korraga tõesed ainult sel juhul, kui tegemist ei ole sama aknaklaasiga, kuna aknaklaasi purunemine on tagasipöördumatu seisundimuutus). Seega on olemas loomuomane semantiline seos korduvuse/ühekordsuse ja definiitsuse/indefiniitsuse vahel (meenutatagu ka, et Karl Kont on käsitlenud korduvuse ja ühekordsuse vahelist vastandust ühe definiitsuse liigina, kasutades selle kohta termineid *määratud/määramata tegevus*). Tabel 21 aga näitab, et indefiniitsus mõjutab käändevalikut ainult siis, kui situatsioon on

korduv. See osutab hierarhilisele suhtele, milles situatsiooni kui terviku semantilised omadused on esmajärgulised ning alles nende järel tulevad mängu üksikute moodustajate omadused.

Korpusepäringu tulemusi vaadeldes on ilmne, et järeltäiendi konstruktsioonis tekitab käändevalik keelekasutajas ebakindlust. Paaril juhul leiti samast allkorpusest (Eesti Päevalehest) pärit lausepaarid, mis kirjeldavad sama olukorda samade sõnadega (olgugi, et veidi erinevas kontekstis), kuid erineva käändevalikuga:

127) Hot.ee hääkejuhtumi puhul on Eesti Telefoni *soov asja politseisse anda* veidi kummaline. (EP)

128) Kui hot.ee kasutajatunnused oleks leidnud hääkeri asemel kräkker, oleks kõigil hot.ee meilikontode omanikel põhjust muretsemiseks ning Eesti Telefoni *soov asi politseisse anda* igati põhjendatud. (EP)

129) Inimeste *soov suveks autot osta* ning Motorex elavdasid märtsis oluliselt uute sõiduautode müüki. (EP)

130) Inimeste *soov suveks auto osta*, vallandas mais rekordilise ostubuumi, mille tulemusel saavutasid autofirmad kõigi aegade parima müügitulemuse. (EP)

Ülaltoodud paarilised (127–128; 129–130) ei erine üksteisest ühegi sellise kriteeriumi poolest, mis võiks põhjustada erinevaid käändevalikuid. Seega jääb üle pidada igas paaris üht paarilist vigaseks või siis tuleb teha järeldus, et kõne all olevas konstruktsioonis iseloomustab käändevalikut mingil määral vaba varieerumine. Kirjeldava grammatika põhimõtteid järgides ning varieerumise suurt seletamata jäänud osa arvestades tuleb otsustada viimase tõlgenduse kasuks: mõnel juhul ei saa käändevalikut kuidagi taandada seda mõjutavate tegurite süstemaatilisele ja reeglipärasele kaalumisele, mistõttu selle varieerumist võib pidada juhuslikuks ehk vabaks. Ilmselt põhjustab varieerumist lausete ebamäärasus käändevalikut tavaliselt mõjutavate parameetrite suhtes.

7. Translatiivadverbiaaliga konstruktsioon

Viimane konstruktsioon, mida selles töös käsitletakse, on translatiivadverbiaaliga konstruktsioon (Penjam 2008: 65–68), milles *da*-infinitiiviga fraas on subjekti rollis ning translatiivadverbiaal moodustab koos verbiga *olema* (mõnedel juhtudel ka *jääma*) predikaadi: *ülesandeks (sooviks, unistuseks, vms) on teha X*.

131) Audiitori *ülesandeks on kindlaks teha ettevõtte tegevuse, raamatupidamise ja aruandluse vastavus seadustele ning headele pangandustavadele*. (EP)

132) Baltic Music Productions'i ja OÜ Fix Com'i juht Lauri Laubre sõnul *on Eesti kontserdikorraldajate sooviks sõlmida leping EAÜ-ga mõistlikel tingimustel*. (EP)

Tabelis 22 esitatakse andmed kõnealuse konstruktsiooni kohta, vaadeldes käändevalikuid kolme sageli esineva põhisõnaga:

Tabel 22. Objekti käände jaotus translatiivadverbiaaliga konstruktsioonis

Põhisõna	Partsiaalobjekt	Totaalobjekt	Kokku	Partsiaalobjekti %
<i>eesmärk</i>	1	22	23	4%
<i>ülesanne</i>	1	33	34	3%
<i>soov</i>	-	53	53	-

Translatiivadverbiaaliga konstruktsioon soodustab totaalobjekti nii tugevalt, et isegi ainesõnadest objektid võivad esineda totaalobjekti käändes ilma neid piiritleva kvantorifraasita:

133) Korraldajate *sooviks on kutsuda esile nii meeleline nauding kui sisuline arutelu*, kaasates nii ärilisi kui ka mittetulunduslikke huvigruppe. (EP)

Selles konstruktsioonis on partsiaalobjekt nii haruldane, et selle väheseid esinemisjuhtumeid võib pidada kas vigadeks või grammatilise ülekande tulemuseks. Järgnevalt on esitatud mõlemad partsiaalobjektiga laused:

134) *Eesmärgiks on saada korterisoodustust, haigekassakaarti või töötü abiraha.*
(EP)

135) USA Viienda laevastiku peakorterist Bahreinis teatati, et 73 000 tonnine Nimitz sisenes läbi Hormuzi väina Pärsia lahte õõ vastu eilset ning ühineb teiste sõjalaevadega, mille *ülesandeks on jõustada Iraagi-vastast rahvusvahelist majandusembargot.* (EP)

Lause 134 on selge grammatilise ülekande juhtum, milles vaieldamatult piiritletud nimisõna *haigekassakaart* on pandud osastavasse käändesse sellega rinnastatud partsiaalobjektide mõjul (vaatamata sellele, et teised objektid esinevad partitiivis nende kvantitatiivse piiritlematuse tõttu ning mõiste *haigekassakaart* on ilmselt kvantitatiivselt piiritletud). Lause 135 puhul on partsiaalobjekti kasutamist raskem põhjendada. Miks võib partsiaalobjekt esineda just selles lauses ja mitte üheski teises lauses, mis sisaldab võrreldavat translatiivadverbiaaliga konstruktsiooni? Pole mingit vihjet duratiivsusele või imperfektiivsusele, ning situatsiooni ei ole kuidagi võimalik korduvaks pidada. *Jõustama* on momentaanne ja perfektiivne verb, mis nõuab jaatavas finiiises lauses totaalobjekti, ning *embargo* ei paista millegi suhtes erinevat verbi *jõustama* teistest sagedastest objektidest (nt *keeld*, *seadus* vms). Tundub, et tegemist on lihtsalt juhusliku veaga, mitte tõelise varieerumisega, kuid on võimalik, et jõustamine on mõeldud selles lauses protsessina, mistõttu on kasutatud partsiaalobjekti.

Miks võimaldab järeltäiendikonstruktsioon partsiaalobjekti kasutamist, samal ajal kui translatiivadverbiaaliga konstruktsioon seda ei tee? Süntakiliselt erinevad need kaks konstruktsiooni üksteisest selle poolest, et kui järeltäiendikonstruktsioonis on *da*-infinitiiviga fraas nimisõnafraasi osa, siis translatiivadverbiaaliga konstruktsioonis moodustab *da*-infinitiiviga fraas terve subjektifraasi. See erinevus ei ole aga süstemaatiliselt tähtis, kuna on olemas teine laialt levinud konstruktsioon (nimelt hinnangukonstruktsioon), milles *da*-infinitiiviga fraas moodustab samuti terve subjektifraasi, kuid milles esineb nii totaal- kui ka partsiaalobjekt. Seni on jäänud mainimata see, et enamik translatiivadverbiaaliga konstruktsiooni sisaldavatest lausetest sisaldab ka omastavas käändes laiendit (*tema sooviks*, *kelle ülesandeks* vms). Ka nendel

juhtudel, kus seda ei ole eksplitsiitselt mainitud, on omastavaline laiend alati kas kontekstist selgelt järeldatav või implitsiitselt olemas (näiteks lauses 134 puudub piisav kontekst järeldamiseks, kelle eesmärgist jutt käib, aga see peab siiski olema *kellegi* eesmärk). Soovi/eesmärgi/ülesande paratamatu kuuluvus konkreetsele subjektile tähendab, et translatiivadverbiaaliga konstruktsioonis kirjeldatav situatsioon on alati ühekordne. Seega on loogiline, et partsiaalobjekt oleks selles konstruktsioonis mõnevõrra haruldasem kui järeltäiendikonstruktsioonis, kuid sellest siiski ei piisa seletamiseks, miks partsiaalobjekti kasutus translatiivadverbiaaliga konstruktsioonis on sama hästi kui võimatu.

Kokkuvõte

Käesolevas töös on vaadeldud objekti käändevalikut korpusmaterjali põhjal viies järgmises konstruktsioonis.

1. Otstarbelausekonstruktsioon – *et* + VP (nt *läheb metsa, et tappa hirv*)
2. Hinnangukonstruktsioon – OLEMA + Adj + VP (nt *tema kontorit on lihtne leida*)
3. Objektikonstruktsioon – VP ise objekti rollis
 - a. Soovimis-kavatsemiskonstruktsioon (nt *ta soovib leida elukaaslase*)
 - b. Modaalkonstruktsioon (nt *ma võin leida teise raamatu*)
 - c. Võimaldamis-kohustamiskonstruktsioon (nt *ta soovitas mul leida uue korteri*)
4. Järeltäiendikonstruktsioon – VP laiendab NP-i (nt *tegi ettepaneku uus parkla ehitada*)
5. Translatiivadverbiaaliga konstruktsioon – NP-ks + OLEMA + VP (*tema ülesandeks on kirjutada ülevaade infiniitkonstruktsioonidest*)

Kõikides eelmainitud konstruktsioonides (välja arvatud hinnangukonstruktsioon, mille puhul omadussõna mõju on nii tugev, et konstruktsioonist kui tervikust on väga raske üldistusi teha) on totaalobjekt palju sagedasem kui partsiaalobjekt. Translatiivadverbiaaliga konstruktsioonis, modaalkonstruktsioonis ning võimaldamis-kohustamiskonstruktsioonis on partsiaalobjekt väga haruldane ning esineb ainult eituse, korduva situatsiooni või grammatilise ülekande puhul. Hinnangukonstruktsioonis, soovimis-kavatsemiskonstruktsioonis ja järeltäiendi konstruktsioonis, milles partsiaalobjekti kasutus ei ole erandlik, on objekti käändevalik tugevalt seotud situatsiooni tüübiga (korduv/ühekordne). Objektikonstruktsioonis mõjutavad käändevalikut nii finiiitverb kui ka *da*-infinitiivis esinev verb, kuid esitatud andmetest ei piisa nende mõju süstemaatiliseks kirjeldamiseks.

Samuti jääb üle palju varieerumist, mida ei ole võimalik seletada ainult selles töös esile toodud teguritele viidates. Eriti otstarbelausekonstruktsiooni analüüs tekitab rohkem küsimusi kui annab vastuseid. Selles konstruktsioonis ei tundu verbi põhilistel semantilistel tunnustel (tegevuslaad ja objektitüüp) süstemaatilist mõju olevat, kuid mõne verbiga kasutatakse partsiaalobjekti oluliselt rohkem kui teistega. Ainus vaadeldud tegur, mis kas vähendab või suurendab otstarbelausekonstruktsioonis partsiaalobjekti esinemise tõenäosust oluliselt ning mille mõju saab lihtsalt seletada, on pealause tegevuse duratiivsus (mis väljendub kas ajamääruse või põhiverbi enda kaudu). Järgnevalt võetakse kokku tulemused iga vaadeldud teguri mõju kohta.

Infiniitverbi duratiivsuse/momentaansuse osas on tulemused vastuolulised. Otstarbelausekonstruktsioonis, milles vaadeldi objekti käände jaotust koos kaheksa duratiivse ja kaheksa momentaanse *da*-infinitiivis oleva verbiga, ei leitud vähimatki erinevust nende kahe verbirühma vahel. Hinnangukonstruktsioonis ja järeltäiendikonstruktsioonis paistab olevat väga nõrk tendents ootuspärasel suunas (st et duratiivsed verbid soodustavad partsiaalobjekti kasutamist), kuid objektikonstruktsiooni tulemused osutavad vastupidisele: partsiaalobjekt on sagedasem momentaanse verbiga *leidma* kui duratiivse verbiga *korraldama*. Seetõttu, arvestades ka kõnealuse parameetri ähmasust (ehk seda, et verbide duratiivseteks ja momentaanseteks liigitamine on mõnevõrra subjektiivne ja ebatäpne), tuleb tõdeda, et infinitiiverbi duratiivsuse mõju objekti käändevalikule on isegi parimal juhul üsna minimaalne.

Kuid sellest ei järeldu, et duratiivsus on väheoluline mõjur. Pigem võib öelda, et kuigi infinitiiverbi duratiivsus ei mõjuta objekti käändevalikut, siis *situatsiooni* duratiivsus on väga tugev partsiaalobjekti soodustav tegur. Viiest vaadeldud konstruktsioonist esinevad situatsiooni duratiivsuse markerid korrapäraselt ainult ühes, otstarbelausekonstruktsioonis, teistes konstruktsioonides esinevad need mõnes üksikus lauses või üldse mitte. Otstarbelausekonstruktsioonis aga on duratiivsus ülekaalukalt kõige tähtsam mõjur, ning kuna see sobib väga hästi kokku üldtuntud seosega lõpetamata tegevuse ja partsiaalobjekti vahel, ei ole põhjust kahelda nende tulemuste tõele vastavuses. **Partsiaalobjekti osakaal on suurem duratiivsetes situatsioonides.**

Kõige olulisem lausesemantiline omadus infiniitsetes konstruktsioonides on kirjeldatava situatsiooni korduvus/ühekordsus. Selle mõju on ilmne kolmes konstruktsioonis: hinnangukonstruktsioonis, objektikonstruktsioonis ja järeltäiendikonstruktsioonis. Nagu teisedki aspektiomadused avaldub korduvus/ühekordsus kõige selgemalt finiiitlausetes: mida tihedam on objekti seos finiiitverbiga, seda tugevam on aspekti mõju käändevalikule. Seetõttu tuleb korduvuse mõju kõige ilmekamalt esile objektikonstruktsioonis, milles *da-*infiniitiiviga fraas on ise finiiitverbi objektiks. Verbiühendiga *leida tahtma* on partsiaalobjekti osakaal koguni 91% korduva situatsiooni puhul ning ainult 31% ühekordsetes situatsioonides.

Teiste verbiühenditega on tulemused väga sarnased, partsiaalobjekti esineb palju rohkem korduva situatsiooni puhul. Ühendiga *lihtne leida* ning neutraalse (AOV või VOA) sõnajärgiga hinnangukonstruktsioonis on partsiaalobjekti osakaal 69% korduvates situatsioonides ja 40% ühekordsetes situatsioonides. Järeltäiendikonstruktsioonis põhisõnaga *soov* on vastavad näitajad 43% korduvate situatsioonide ning 17% ühekordsete situatsioonide puhul. Ka translatiivadverbiaaliga konstruktsiooni puhul on põhjust arvata, et korduvus/ühekordsus on oluline parameeter, kuna selles konstruktsioonis kirjeldatakse ainult ühekordseid situatsioone ning kasutatakse ainult totaalobjekti. Korduvus/ühekordsus on infiniitsetes konstruktsioonides kõige põhilisem aspektiomadus ning selle abil võib seletada märkimisväärset osa käändevaliku varieerumisest. Selle tähtsuse vastu räägib ainult üks seik: otstarbelausekonstruktsioonis ei paista korduvusel/ühekordsusel vähimatki mõju olevat. Selles konstruktsioonis, ühendi *et leida* puhul, on partsiaalobjekti osakaal 32% (8/25), kui situatsioon on korduv ning samuti 32% (34/105), kui situatsiooni on ühekordne. Pole selge, mille poolest erineb otstarbelausekonstruktsioon teistest infiniitkonstruktsioonidest ning mis võib olla selle vastuolu põhjuseks.

Teine ülioluline tegur korduvuse/ühekordsuse kõrval on lause sõnajärg. Sõnajärje mõju ei ulatu kõikidesse konstruktsioonidesse, kuna mõnedes konstruktsioonides (otstarbelausekonstruktsioon, järeltäiendikonstruktsioon, translatiivadverbiaaliga konstruktsioon) see ei varieeru. Nendes konstruktsioonides, milles kasutatakse vabalt mõlemat sõnajärge (nii VO kui ka OV), on aga väga tugev seos sõnajärje ja objekti

käändevormi vahel. **Lausealguline ehk infostruktuuri seisukohalt teemaks olev objekt esineb enamjaolt partitiivis, samal ajal kui lauselõpuline ehk reemaks olev objekt esineb valdavalt totaalobjekti käändes.** Sõnajärje mõju on kõige tugevam hinnangukonstruktsioonis, milles on näha selge kontiinum. Omadussõnaga *lihtne* (mis võimaldab käändevaliku ohtrat varieerumist), kui objekt eelneb nii infiniitverbile kui ka omadussõnale, kasutatakse peaaegu alati (96%) partsiaalobjekti; kui objekt paikneb infiniitverbi ja omadussõna vahel, kasutatakse mõlemat varianti enam-vähem võrdselt (58% partsiaalobjekti); kui objekt järgneb nii infiniitverbile kui ka omadussõnale, jääb partsiaalobjekt selgesse vähemusse (26%). Kõige varieerumisrohkemate verbiühenditega objektikonstruktsioonis on partsiaalobjekti osakaal 56% OV sõnajärje puhul ning ainult 31% VO sõnajärje puhul. Sõnajärje mõju on järelikult objektikonstruktsioonis oluliselt nõrgem kui hinnangukonstruktsioonis, kuid tendents on sama. Viies neid andmeid kokku infostruktuuri põhimõtetega, võib öelda, et mida esiletõstatum, ennustamatum või fokuseeritum on objekt, seda suurem on tõenäosus, et see esineb totaalobjekti käändes. Seevastu kipuvad diskursuses tuntud või vähem tähtsad objektid esinema osastavas käändes.

Objektnoomeni semantilised omadused (v.a põhiline vastandus piiritletud ja piiritlemata objekti vahel) paistavad olevat marginaalsed tegurid. Abstraktsuse/konkreetsuse kohta on andmed vastuolulised, näiteks hinnangukonstruktsioonis ja järeltäiendikonstruktsioonis on totaalobjekt konkreetsete objektide puhul sagedasem, kuid otstarbekonstruktsioonis on leitud hoopis vastupidine tendents. Mõlemal juhul on vahe nii väike, et seda võib pidada juhuslikuks. Definiitsusega on olukord selgem: nii hinnangukonstruktsioonis kui ka järeltäiendikonstruktsioonis on partsiaalobjekt pisut sagedasem indefiniitse objekti puhul. **Käesoleva uurimuse tulemuste põhjal saab mingi väikese mõju omistada definiitsusele,** kuid igal juhul on ilmne, et objekti omadused paiknevad objekti käändevalikut mõjutavate tegurite hierarhias suhteliselt madalal kohal.

Latiivse kohamääruse mõju käändevalikule on uuritud ainult kahes konstruktsioonis, kuna teistes konstruktsioonides ei olnud võimalik seda eraldi vaadelda. Otstarbelausekonstruktsioonis ja objektikonstruktsioonis ei leitud selliseid *da*-infinitiivi

vormis olevaid verbe, mis a) võimaldaksid märkimisväärset objekti käände varieerumist ning b) esineksid sageli koos latiivse kohamäärusega. Nendes konstruktsioonides, milles seda on olnud võimalik uurida, on latiivne kohamäärus aga osutunud tugevaks totaalsoobjekti soodustavaks teguriks: nii hinnangukonstruktsioonis (omadussõnaga *lihtne*) kui ka järeltäiendikonstruktsioonis (põhisõnaga *soov*) on partsiaalsoobjekti osakaal umbes kolm korda suurem latiivse määrase puudumisel kui selle olemasolul. Tulemus on ootuspärane, kuna finiiitsetes konstruktsioonides on selle teguri mõju juba teada. Tuleb edasi uurida, kas ka teistsugused tulemuslikkust või terminatiivsust väljendavad obliikvääändes olevad adverbiaalid (nt *taotlus korter endale saada, soov otsus kehtetuks kuulutada* jms) mõjutavad käändevalikut samal moel kui latiivne kohamäärus.

Vaadeldud teguritest kõige raskemini määratletav ja kõige vastuolulisem on n-õ peidetud eitus ehk ebakindlus *da*-infinitiiviga kirjeldatud tegevuse teostumise suhtes. Nii otstarbelausekonstruktsiooni kui ka objektikonstruktsiooni puhul tundub sageli, et partsiaalsoobjekti kasutus on tingitud just sellisest ebakindlusest; lausel on nõrk eitav tähendusvarjund ning teiste partsiaalsoobjekti soodustavate tegurite puudumisest tulenevalt on lihtne mõelda, et see eitav tähendusvarjund ongi partsiaalsoobjekti esinemise põhjuseks. Selle seletuse teeb veetlevaks nii partsiaalsoobjekti kohustuslikkus eksplitsiitse eituse puhul kui ka see, et hinnangukonstruktsioonis on olemas väga tugev seos eitava võimalikkushinnangu ja partsiaalsoobjekti vahel. Samas on peidetud eituse teoorial piiritu rakendusala: absoluutselt iga muidu seletamata jääva partsiaalsoobjekti kasutusjuhtumi kohta võiks oletada, et tegemist on eitava võimalikkushinnanguga, mis leiab väljendust ainult objekti käändevormis. Ometi, kuna tegemist on peidetud või implitsiitse tähendusega, ei ole kuidagi võimalik seda süstemaatiliselt tuvastada. Lisaks sellele on problemaatiline, et isegi sellistes lausetes, kus hüpoteetilisuse aste on vaieldamatult kõrgem kui tavalises lauses, ei ole partsiaalsoobjekti kasutus kaugeltki kohustuslik; hüpoteetilisus mõjutab käändevalikut palju vähem kui näiteks korduvus/ühekordsus, sõnajärg või erinevad konstruktsioonispetsiifilised tegurid. Kindlasti ei saa kategooriliselt välistada, et kõnealune peidetud eitus mõjutaks käändevalikut, kuid seda tähtsaks teguriks pidada oleks veel vähem põhjendatud.

Lõpuks tuleb mainida, et lisaks süstemaatiliselt kirjeldavatele teguritele sõltub objekti käändevalik ka nendest konkreetsetest sõnadest, mis on infiniitkonstruktsiooni põhielementideks (kõikides konstruktsioonides *da*-infinitiivis olev verb, objektikonstruktsioonis ka finiiitverb, hinnangukonstruktsioonis hinnangut andev omadussõna, ning järeltäiendikonstruktsioonis nimisõna, mida infiniitkonstruktsioon laiendab). Ei ole selge, miks soodustab ühend *et leida* partsiaalobjekti palju rohkem kui seda teeb ühend *et rajada*, või miks semantiliselt sarnased verbid *soovima*, *leidma* ja *tahtma*, kui nad esinevad finiiitverbina objektikonstruktsioonis, mõjutavad käändevalikut nii erinevalt. Selles töös esitatud andmete põhjal ei jää muud üle kui järeldada, et üht või teist objekti käänat soodustav mõju ühes või teises konstruktsioonis on sõna omadus, mis ei ole täielikult taandata üldisematele omadustele või printsiipidele. Kuidas täpselt erinevad sõnad käituvad objekti käände suhtes, kui suured need erinevused on ning kas on veel mõned üldised põhimõtted, mis aitaksid nende erinevuste seletamisel, jääb siinse töö ulatusest välja.

Lisaks *da*-infinitiivi objekti käändevaliku varieerumise kirjeldamisele on üheks käesoleva töö eesmärgiks olnud uurida ka seda, kas konstruktsioonipõhine lähenemine objekti käände uurimisele on üldse põhjendatud. Teisisõnu, kas konstruktsioonidevahelised erinevused objekti käände jaotuse osas seletuvad konstruktsioonide endi omaduste kaudu, või on tegemist lihtsalt konstruktsioonispetsiifiliste reeglitega, mis määravad või vähemalt mõjutavad objekti käändevalikut? Korpusmaterjali põhjal võib tõdeda, et on olemas vähemalt kaks tegurit, mis mõjutavad käändevalikut mitmes erinevas konstruktsioonis arvestataval määral. Nendeks teguriteks on sõnajärg (või õigemini infostruktuur) ja *da*-infinitiiviga verbifraasi kaudu kirjeldatud situatsiooni korduvus/ühekordsus. Siiski tuleb tunnistada, et kõige tähtsam mõjur on konstruktsioon ise, mitte selle semantilised või süntaktilised omadused. Konstruktsioonide esmajärgulisust näitab muuhulgas see, et kuigi sõnajärjel on suur tähtsus konstruktsioonisisesel käändevaliku varieerumisel erinevates konstruktsioonides, ei ole sellest vähimatki abi konstruktsioonidevaheliste erinevuste seletamisel. Nii hinnangukonstruktsioonis kui ka objektikonstruktsioonis on käändevalik tihedalt seotud sõnajärgiga, kusjuures see seos toimib mõlemas konstruktsioonis samas

suunas: verbilõpuline sõnajärg (OV) soodustab partsiaalobjekti ning objektilõpuline sõnajärg (VO) soodustab totaalobjekti. Sellegipoolest on partsiaalobjekti osakaal otstarbelausekonstruktsioonis, mille sõnajärg on (vähemalt vaadeldud materjalis) alati VO, umbes sama, mis järeltäiendikonstruktsioonis, milles peaaegu kõik laused on OV sõnajärgega. Samas on selge, et ei ole olemas konstruktsioonidevaheliselt kehtivat, objekti käändevalikut mõjutavate tegurite hierarhiat. Hinnangukonstruktsioonis varieerub käändevalik rohkem sõnajärje järgi kui situatsiooni korduvuse/ühekordsuse järgi; objektikonstruktsioonis on olukord vastupidine, primaarseks teguriks on korduvus. Kahtlust või peidetud/kaudselt väljendatud eitust võib pidada hinnangukonstruktsioonis kõige tähtsamaks objekti käänet mõjutavaks teguriks üldse (nagu näitavad tulemused, et eitava sisuga omadussõnaga *võimatu* on partsiaalobjekt peaaegu et kohustuslik, samal ajal kui eitavat implikatsiooni ilmselt mittesisaldavate omadussõnadega *parem* ja *tähtis* on partsiaalobjekt peaaegu võimatu), kuid objektikonstruktsioonis on see väga marginaalne tegur. Tegurite mõju suunad paistavad olevat kõikides konstruktsioonides samad (ei ole sellist tegurit, mis soodustaks ühes konstruktsioonis partsiaalobjekti ja teises totaalobjekti), kuid nende suhtelise tähtsuse osas on käesoleva uurimuse tulemuste põhjal väga raske üldistusi teha.

Kirjandus

- Aavik, Johannes 1936. Eesti õigekeelsuse õpik ja grammatika. Tartu: Noor-Eesti kirjastus.
- Angouri, Jo 2010. Quantitative, Qualitative or Both? Combining Methods in Linguistic Research. – Research Methods in Linguistics. Ed. by Lia Litosseliti. London: Continuum International Publishing Group, 29–49.
- Argus, Reili 2006. Eesti keele verbi ajamorfoloogia ja aspektilisuse omandamisest. – Emakeele Seltsi aastaraamat 52, 7–32.
- Askonen, Ebba 2001. Objektin aspektuaalinen sijanvalinta. Oulu: Oulun Yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja.
- Comrie, Bernard 1976. Aspect. An introduction to the study of verbal aspect and related problems. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dahl, Östen 1985. Tense and aspect systems. Oxford: Basil Blackwell Ltd.
- EKG II = Erelt, Mati, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare 1993. Eesti keele grammatika. II osa: süntaks. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut.
- EKK = Erelt, Mati, Tiiu Erelt, Kristiina Ross 2007. Eesti Keele Käsiraamat. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- EKSS = Eesti keele seletav sõnaraamat. (<http://www.eki.ee/dict/ekss/>)
- Erelt, Mati 2006. Lause õigekeelsus. Juhatud ja harjutused. Tartu: Bookmill.
- Erelt, Mati 2013. Eesti Keele Lauseõpetus: Sissejuhatus. Öeldis. Tartu Ülikooli eesti keele osakonna preprintid. Tartu: Tartu Ülikool.
- Goldberg, Adele E. Constructions: a new theoretical approach to language. – Trends in Cognitive Sciences 7–5, 219–224.
- Grice, H. Paul. Studies in the way of words. Cambridge: Harvard University Press.
- Haspelmath, Martin 2007. Coordination. – Language typology and syntactic description, vol. II: Complex constructions. Ed. by Timothy Shopen. Cambridge: Cambridge University Press, 1–51.

- Hopper, Paul J., Sandra A. Thompson 1980. Transitivity in Grammar and Discourse. – *Language* 2, 251–299.
- Kaalep, Heiki-Jaan, Kadri Muischnek 2002. Eesti kirjakeele sagedussõnastik. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kont, Karl 1963. Käändsõnaline objekt läänemeresoome keeltes. *Keele ja Kirjanduse Instituudi uurimused IX*. Tallinn.
- Lindström, Liina 2002. Veel kord subjekti ja predikaadi vastastikusest asendist laiendi järel. – *Emakeele Seltsi aastaraamat* 47 (2001), 87–106.
- Lindström, Liina 2006. Infostruktuuri osast eesti keele sõnajärje muutumisel. – *Keel ja Kirjandus* 11, 875–888.
- Metslang, Helle 2001. On the developments of the Estonian aspect: the verbal particle *ära*. – *The Circum-Baltic languages: typology and contact. Volume 2, Grammar and typology*. Ed. by Östen Dahl, Maria Koptjevskaja-Tamm. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 443–479.
- Mihkla, Karl, Lehte Rannut, Elli Riikoja, Aino Admann 1974. Eesti keele lauseõpetuse põhihooned. I: lihtlause. Tallinn: Valgus.
- Muischnek, Kadri 2006. Verbi ja noomeni püsiühendid eesti keeles. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Pajusalu, Renate, Karl Pajusalu 2004. The conditional in everyday Estonian: its form and functions. – *Linguistica Uralica* XL, 4, 257–269.
- Pajusalu, Renate, Karl Pajusalu 2010. Konditsionaal relatiivlauses. – *ESUKA – JEFUL* 2, 243–254.
- Penjam, Pille 2008. Eesti kirjakeele *da*- ja *ma*-infinitiiviga konstruktsioonid. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Pihlak, Ants 1985a. Eesti ühendverbid ja perifrastilised verbid aspektitähenduse väljendajana. – *Ars Grammatica* 1985. Toim. Mati Erelt ja Henno Rajandi. Tallinn: Valgus, 62–93.
- Pihlak, Ants 1985b. Tähelepanekuid kursiivsusest ja terminatiivsusest eesti keeles. – *Keel ja Kirjandus* 3, 149–158.

- Plado, Helen 2010. Eesti keele *da*-infinitiivis öeldisverbiga tingimuslaused. – ESUKA – JEFUL 2: 255–272.
- Rajandi, Henno, Helle Metslang 1979. Määramata ja määratud objekt. Tallinn: Valgus.
- Rijkhoff, Jan 1991. Nominal aspect. – *Journal of Semantics* 8, 291–309.
- Rätsep, Huno 1978. Eesti keele lihtlauset tüübid. Tallinn: Valgus.
- Sahkai, Heete 2005. Teonimi perifrastilises verbivormis. – Keel ja Kirjandus 10, 790–807.
- Sulkala, Helena 1996. Expression of aspectual meanings in Finnish and Estonian. – Typological Studies 1. Ed. by Mati Ereht. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 165–225.
- Tamm, Anne 2004. Relations between Estonian verbs, aspect, and case. Budapest: Eötvös Lorándi Ülikool.
- Tauli, Valter 1968. Totaalobjekt eesti kirjakeeles. – Juhlakirja Lauri Postin kuusikymmenvuotispäiväksi. Helsinki: Suomalais-ugrilaisen Seura, 216–224.
- Tauli, Valter 1980. Eesti grammatika. II: lauseõpetus. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- Tveite, Tor 2004. The case of the object in Livonian. A corpus based study. Castrenianumin toimitteita 62. Helsinki: Yliopistopaino.
- Vaiss, Natalia 2004. Eesti keele aspekti väljendusvõimalusi vene keele taustal. Magistritöö. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.
- Vendler, Zeno 1967. Linguistics in Philosophy. Ithaca: Cornell University Press.

Materjali allikad ja lühendid

Eesti keele koondkorpus <http://www.cl.ut.ee/korpused/segakorpus/> (19.05.2013)

EE = Eesti Ekspress 1996–2001

EP = Eesti Päevaleht 1995–2007

ILU = Eesti ilukirjandus 1990–...

PM = Postimees 1995–2000

ÕL = Õhtuleht 1997–2007

Object case in Estonian *da*-infinitive constructions. Summary

This master's thesis examines the factors that influence the choice of object case in various Estonian *da*-infinitive constructions. Object case in Estonian is commonly considered to be dependent on the boundedness of both the object and the activity described by the verb. If both the object and the activity are bounded, the total object (associated with nominative and genitive case) is used; if not, the partial object (appearing in the partitive case) is required. As such, given a bounded object, there is a clear connection between aspect and object case: imperfective aspect requires the partial object and perfective aspect requires the total object. However, in non-finite constructions, where the verb form does not itself carry any temporal information, the opposition between perfective and imperfective aspect is much less clear. Such constructions exhibit considerable variation in object case; common transitive achievement verbs such as *leidma* 'to find', which are typically associated with total objects, take partitive objects far more often in some non-finite constructions than they do in simple sentences with finite verb forms. Using corpus-based statistics and examples, this thesis analyzes a number of different *da*-infinitive constructions, identifying factors relevant to object case in such constructions in general as well as factors specific to individual constructions. Depending on the construction, *da*-infinitive phrases may appear in the role of subject, direct object, noun complement, or independent predicate. Owing to the specific structures of the various constructions, there are numerous factors that can be shown to be highly significant in one or two constructions and virtually irrelevant in others.

To a large extent, the choice of object case in *da*-infinitive constructions can be interpreted as a reflection of other aspectual characteristics, such as durativity and iterativity (both of which are associated with increased use of the partial object). In constructions featuring verb chains, such as *tahan leida* 'I want to find', the choice of object case depends on the aspectual properties of both the finite and the non-finite verb.

Often, however, object case is chosen based on factors unrelated to aspect, including word order and information-structural considerations. The partial object is far more common in clauses with OV word order than in clauses with VO word order; this can be attributed to the fact that the clause-final position is also typically the focus position. As the partitive is often associated with semantically empty or unimportant objects, it is natural that a focused object is more likely to appear in the total object case.

In addition to these systematic factors, it is clear that individual verbs differ in the degree to which they favor one object case over another and that these differences cannot be explained with the help of any standard semantic classification of verbs. For instance, in one construction, the partial object appears approximately six times more often in clauses beginning with *et leida* ‘in order to find’ than in those beginning with *et rajada* ‘in order to found, establish, build’. It is difficult to find anything in the meanings of the verbs *leidma* and *rajama* that could account for this discrepancy. Similarly, some constructions favor the partial object more than others do, and there do not appear to be any general principles to which these differences can be ascribed.

Finally, it should be emphasized that the findings of this thesis represent general patterns, not absolute rules. There is a tremendous amount of variation in object case, both between different *da*-infinitive constructions and within individual constructions, that remains unexplained.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____ David Ogren _____

(sünnikuupäev: _____ 31. jaanuar 1985 _____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
_____ **Objekti käändevalik *da*-infinitiiviga konstruktsioonides** _____

mille juhendaja on _____ Helle Metslang _____,

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 16. mai 2013